



# VÄILIS-ESTTI ALMANAK

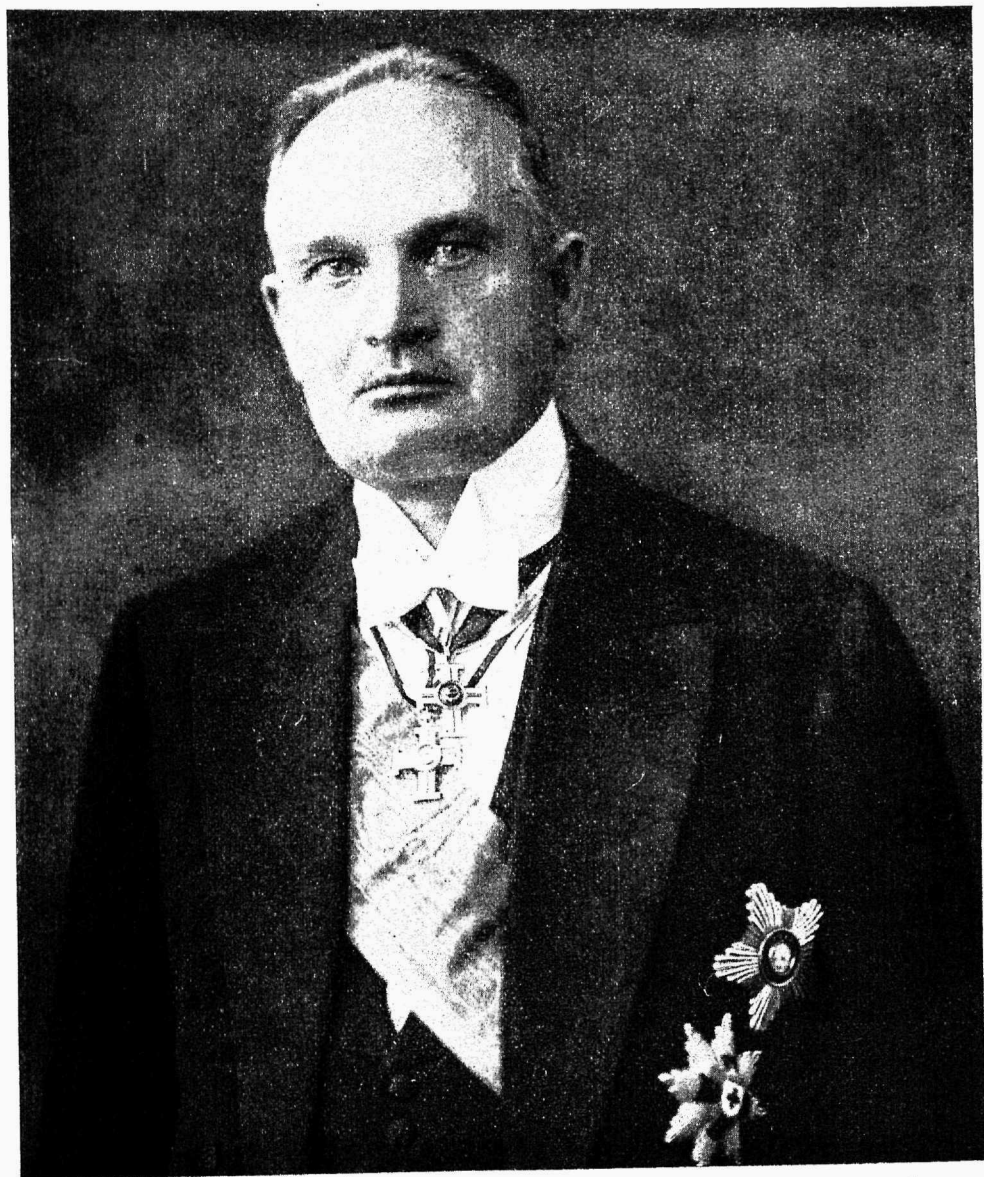


# VÄLIS-EESTI ALMANAK

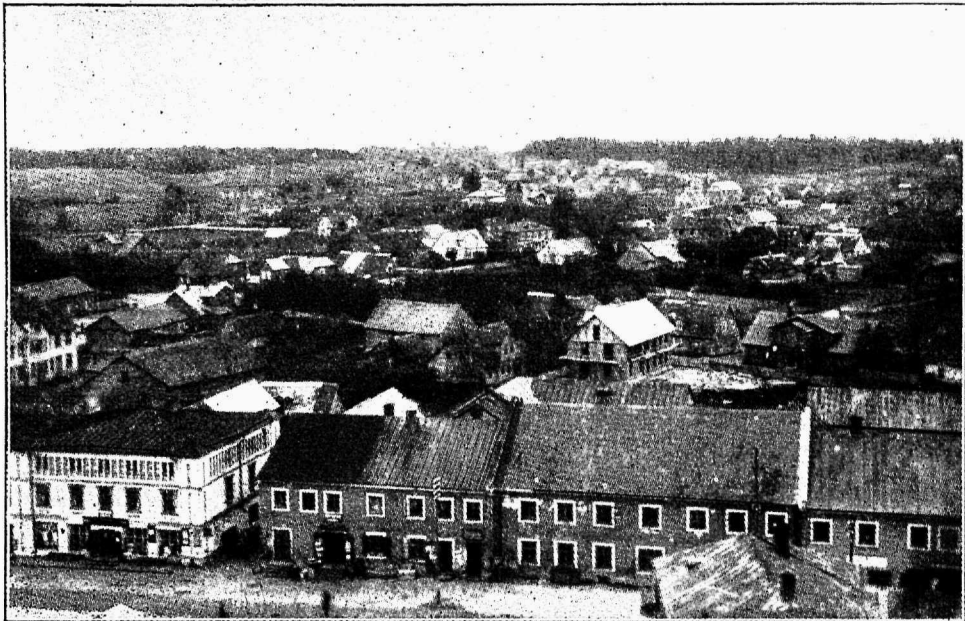
Nr. 7

MAI

1931



Riigivanem K. Päts.



VAADE ALUKSNE (MARIENBURGI) LINNALE.

# Lätimaa eestlasi ähvardab lätistumine.

**Aluksne (Marienburgi) eestlastel päevakorras seltsi- ja koolimaja ehitamine.**

Lehitsedes 1930. a. Lätis peetud üldrahvalugemise andmeid saame eestlaste suhtes väga kurva pildi. Laialipillatult, väiksemate või suuremate gruppidena elab Lätis 7708 eestlast (1925. a. — 7895), s. o. 0,40% Läti elanikkude üldarvust. Lätimaa 514 administratiivüksusest (linn, alev, vald) on 237 (üle 50%) neid, kus elab eestlasi. Kõige enam eestlasi elab muidugi Eesti piiräärsetes Valga, Volmari ja Jaunlatgale (Eesti-Vene piiri äärne) maakonnis ning Riia linnas. Valga maakonna 45-est administratiivüksusest on

vaid 5, Volmari maakonnas 58-st—10 ja Jaunlatgale maakonna 13-st—1, kus ei ela eestlasi. Arvuliselt ja protsentuaalselt, võrreldes lätlastega, elab eestlasi neis eelnimetatud kohtades:

1) Riia linnas . . . . .	2445	— 0,65%
2) Valga maakonnas . . . . .	2912	— 3,71%
3) Volmari maakonnas . . . . .	1018	— 1,20%
4) Jaunlatgale maakonnas . . . . .	302	— 0,29%

Enam kui 50 eestlast elab järgmistes linnades ja valdades (võrdluseks toodud ka 1925. a. rahvalugemise andmed):

Üksuse nimetus	Kus maakonnas	Elan. arv ja 0/0, kui see enam kui 50/0	
		1925. a.	1930. a.
Riia linn . . . . .		2332	2443 — 0,650/0
Vana-Laitsina vald	Valga maakond . . . . .	410—25,980/0	393—25,450/0
Aluksne (Marienburg)	„ „ . . . . .	211—17,390/0	254—16,460/0
Beja vald	„ „ . . . . .	192— 9,390/0	248—10,500/0
Aluksne (Marienburg)	linnas . . . . .	212— 6,040/0	182— 5,040/0
Heinaste linn	Volmari maakond. . . . .	194—20,720/0	164—17,770/0
Heinaste vald	„ „ . . . . .	193—23,200/0	159—18,550/0
Hopa linn	Valga maakond . . . . .	146—14,850/0	150—15,840/0
Siimeri vald	„ „ . . . . .	119— 7,530/0	138— 8,400/0
Maarkalna vald	„ „ . . . . .	237—10,870/0	135— 6,840/0
Vastse-Laitsina vald	„ „ . . . . .	105	131
Dundagi vald	Vindavi maakond. . . . .	136	125
Valga vald	Valga „ . . . . .	114—19,290/0	123—19,280/0
Omuli vald	„ „ . . . . .	155—20,610/0	122—14,440/0
Lipna vald	Jaunlatg. „ . . . . .	167	122
Pededzi vald	Valga „ . . . . .	123	119
Salatsi vald	Volmari „ . . . . .	87	102
Liibavi linn . . . . .		118	101
Ipiku vald	Valga maakond . . . . .	99— 9,770/0	100—11,710/0
Valga linn	„ „ . . . . .	81	99
Lugusi vald	„ „ . . . . .	101— 7,290/0	97 —6,090/0
Maalupi vald	„ „ . . . . .	111	96
Zvaatavi vald	„ „ . . . . .	98	93
Anne vald	„ „ . . . . .	74	68
Vastse-Roosa vald	„ „ . . . . .	47—10,750/0	56—13,630/0
Ruhja linn	Volmari „ . . . . .	51	56
Koiva vald	Valga „ . . . . .	70	53

Päale loetletud linnade ja valdade elab 13 administratiivüksuses 35—50 ja 14 administratiivüksuses 20—35 eestlast, teistes vähem. Huvitav on eriti alla kriiputada, et Vana-Laitsina vallas on enam kui 1/4 eestlasi, Valge ja Heinaste vallas ligemale 1/5. Aluksne vallas ja Heinaste alevis 1/6. Väga kahju, et meie viimasel üldrahvalugemisel 1922. a. pole arvestatud eraldi lätlasi, mis oleks võimaldanud tuua võrdluseks ülevaate, palju jäänud lätlasi Eestisse, Läti piiriäärsetesse valdadesse. Ei usu, et nende protsent on nii suur.

Toodud statistilised andmed näitavad üldvõttes, kuivõrt killustatud on siiski eestlased Lätis: nagu üksikud lehtpuu salgakesed keset okaspuu metsa. Peaks olema liig optimist, kui uskuda, et seal sed eestlased suudavad hoida alal oma rahvuse, jääda eestlasiks ka tulevikus, kui praeguse põlve asendab uus, järeltulev sugu, kelle häll kiikunud Läti pinnal. Paratamata tuleb arvestada kaotusega. Meil aga, kui väikesel rahval, ei ole sugugi ükskõik, kui otse omasilma all, üle Lõunaraja, lähevad kaduma sajad või tuhanded

suguvelled. Seepärast on valus jääda tummaks päältvaatajaks. Tuleb astuda ühendusse võõrsile jäänutega, tutvuneda nende elu-oluga, olla osavõtlik nende muredes, pakkuda neile moraalselt toetust ja ka ainelist abi võitluses rahvusliku olemasolu eest.

Vaatleme, kui võrt on arenenud läti eestlaste juures rahvusluse kaitsevallid — kool ja seltsielu. Vanemad on Riia ja Aluksne 6-kl. eesti algkoolid ja haridusseltsid. Aastat paar tagasi avati ka Hopas ja Vana-Laitsinas läti algkoolide juures eesti õppekeele klassid ning kutsuti ellu haridusseltsid Aluksne Eesti Haridusseltsi osakondadena. Riias ja Aluksnes töötavad veel juba aastaid eesti Ev. Luteriusu kogudused ja see ongi kõik, mis leiame läti eestlaste juures emakeelse kooli ja seltskondliku eluavaldu alal. Heinaste, Omuli, Ipiku ja Valga ümbruskonna eestlastel puudub senini emakeelne algkool, puudub ka seltskondlik tegevus. Tagajärjeks on eestlaste arvu vähenemine, Heinastes 387-st 323-le ja Omulis 155-st 122-le. Tuleks koondada ka Aluksnest juba võrdlemisi kaugel asu-

vaid (üle 40 klm.) Lipna ja Pededzi eestlasi, kaaluda võimalust mõne läti algkooli juures eesti õppekeelega klasside avamiseks, ellu kutsuda selts või avada Aluksne haridusseltsi osakond. Samuti tuleks pöörata tähelepanu Kuramaal, Viindavi maakonnas, Dundagi vallas leiduva eesti saarekesele, kus elab 125 eestlast.

Hädasti oleks vaja läti eestlastele abi, vaja juhatavat ning korraldavat kätt. Kus on aga Välis-Eesti toimikond, kuhu jäänud möödunud aastal veebruarikuul Riias aset leidnud läti eestlaste kongressi õilsad resolutsioonid läti eestlaste koondamise ja ühise koostöö võimaluste loomise kohta; miks ei astu vaeseks-lapseks jäänud eestlaste juure sagedamini „sisse“ ka meie tuntud pioneerid (dr. Loorits, härrad V. Ernits, Voolaine j. t.), kes viinud küll küllakosti juba mitmel korral Riia ja Ludzi eestlasile? Abi vajatakse, seepärast enam aktiivsust!

Kuigi 1925.—1930. aastani eestlaste arv Lätis on vähenud vaid 85 võrra, siis tasakaalus püsimine on seletatav vaid uute sisse-rändajate arvuga. Nii oli 1925. a. Lätis 1747 eesti kodakondsusega eestlast ja 1930. a. 2900, s. o. enam 1155 isiku võrra. Järelikult tuleb oletada, et 5 aasta jooksul on paljud loobunud oma rahvusest. Rahvusluse kardetavamaks vaenlaseks on sega-abiellud, kus järeltulev sugu peab ennast enamasti ikka lätlasteks.

Aluksne ümbruskonnast elavad praegu kahekordse juubeli eelses õhkkonnas. Nimelt võib käesoleval aastal 13. nov. kohalik eesti 6-kl. algkool ja tulev aastal 25. veebr. Eesti Haridusselts vaadata tagasi oma veerandsaja-aastasele tegevusele.

Jubilaaridele vääriliseks kingiks ja säälsetele eestlastele kauniks rahvuslikuks koduks tahetakse ehitada rahvamaja — ühist seltsi- ja koolimaja. Juba ligemale 10 aastat on tehtud selleks eeltööd, kogutud summasid ning muretsetud ehitusmaterjali. Suurem summa toetusena on saadud Eesti Vabariigi Valitsuselt 1925. a. 1000 krooni ja 1928. a. 3000 krooni. Ka Läti valitsuselt on lubatud toetust Ls. 10000 (7200 krooni). Sellega ei ole küll koos veel vajaline summa täies ulatuses, sest läheb ju maja maksma mõned

miljonid sendid. Puuduv summa tahetakse hankida korjanduse teel või katta laenudega. Ka loodetakse abi veel Eestist, eriti eesti seltskonnalt. Tahaksin uskuda, et eesti seltskond, juhul, kui tema poole pööratakse vastava üleskutsega, ei keeldu aitamast üleraja-jäänud suguvendi nende rahvusliku pühakojade ehitamise lõpuleviimiseks. Ehitust alatakse juba kevadel.

Teatud määral hoiab meeli ärevil veel surma läbi lahkunud koolijuhataja h-ra Vahi asemele uue juhataja valimine. H-ra Vahi töötas Aluksne eesti algkoolis 1922. a. ja koolijuhatajana 1924. a. saadik. Kogu aja oli lahkunu kohaliku Eesti haridusseltsi laulukoori juhataja ja oma arvurikka kooriga võttis osa Eesti VIII ja IX üldlaulupeost. Kooliõpetaja ameti kõrval täitis h-ra Vahi veel kohaliku eesti koguduse köstri kohuseid. On kavatsus leida koolijuhataja kohale ka nüüd isikut, kes võtaks need kohused enesele ja tahaks kõigiti kaasa aidata eesti seltskondliku elu arenemisele.

Teiselt poolt on liikvel kuuldused, et Valga maakonna koolivalitsus ei tahtvat lubada uue õpetaja valimist ja koolil tuleks siis, alates tulevastas õppeaastast, töötada ainult 5 õppejõuga. Praegu on kohal asetäitja õpetaja. Seda kuuldust ei tahaks ometi kuidagi uskuda. See oleks liig valus hoop säälsele eestlaskonnale ja eesti kooli asetamine halvemas seisukorda kui on seda vastavad läti algkoolid. Olgu tähendatud, et ennemalt Aluksne eesti 6-kl. algkoolis töötasid 5 õppejõudu. 1929. a., ühe õpetaja parandamata haigestumise puhul, kaotati selle koht. Kui ka nüüd vabaks jäänud kohale uut õpetajat valida ei lubata, on loogiline järeldus — kooli ähvardav sulgemine. Julgeme siiski loota ja tahame kindlasti uskuda, et säälsete eestlaste ärevus oleks asjata, et meie lähema naabri ja liitlase Läti kooli- ja hariduselu juhid suhtuvad häätahtlikult vähemusrahva, eestlaste, koolimuredesse, nagu see olnud siiamani, kõigiti laimata. Päälegi, nagu teada, jõuti möödunud aastal 2. det. Riias läti ja eesti koolijuhatajate kohtumisel kokkuleppele, et kumbki riik ei halvenda naabri vähemusrahva kooliolusid teist



Foto H. Malm.

PÄRNU RAND.

informeerimata, enne asja ühist läbiarutust.

Juba kahel korral (1925. ja 1928. a.) on Riia ja Aluksne eestlaste algatusel Läti saiemä (parlamendi) valimistel eestlased esinenud iseseisva nimekirjaga. Kahjuks siiski tagajärjeta. Nüüd, kus käesoleva aasta sügisel tulevad uued valimised, arvan, et Lätimaa eestlastel tuleks ühineda mõne teise vähemusrahvaga, näiteks leedulastega, kellega eestlastel juba ajalooliselt olnud alati hääd suhted. Kindlasti võimaldaks see vähemalt ühe saadiku läbiviimise. Ka võiks kaaluda võimalust kokkuleppe sõlmimiseks mõne läti rahvusliku keskerakonnaga. Viimase rahvalugemise andmete järgi on Lätis 4685 hääleõiguslikku eestlast.

16. aprillil 1931. a.

Lõpuks tahaksin siiski näha Aluksne eestlaskonnas enam üksmeelt ka väiksemaiski asjus. Tuleb hinnata õieti üksteise tegevust, et mitte halvata töötahet, mis kahjulik nende kaunite püüete teostamisel. Tulevad meele Eesti Vabariigi aastapäeval Aluksnes korraldatud koosviibimisel öeldud ühe kõneleja sõnad: „Eesti koduallika veega peske tekkinud haavu, kodumaa mullaga katke kinni kõik mõrad ja praod, valgete kodunurmede lilledega ehtige ühised rahvuslikud ettevõtted ja ühisel nõul ning jõul tõmmake edasi oma rahvuslist kultuurvankrit meie liitlase, Vaba Läti, rahva keskel ikka kõrgemale ja kõrgemale, mäest üles, kus enam valgust, enam päikesepaistet.“

E. Tiro.

# NAINE KODUMAALT

Olin juba kümmeaastat elanud siin Ameerikas ja rühmanud töökodudest. Teenisin rahakodudest, elasin elukodudest ja panin aegajalt kõrvale mõned dollarikodud.

Ühel hää päeval märkasid korraks kaht asja. Üks neist oli rõõmustav, teine ebarõõmustav. See rõõmustav asi oli see, et sel päeval mu hoiussumma Monimaaker ja Co pangas, sellesamas, mis nüüd nagu teisedki on läinud pankrotti ja viinud kaasa minu ja tuhandete rahad, selles pangas minu hoiussumma sellel päeval kasvas 10.000 dollari peale. Teine asi aga oli see, et minul endal sellel kuul sai juba täis tosin aastaid seda Ameerika elu. See iseenesest polnud veel kuigi kurvastav, aga sellega koos tuli ka meele, kuidas ma omal ajal lahkusin kodumaalt 28-aastasena noormeheks. Ja nüüd siis olen järelikult 40-aastane noormees.

See tõstis teravalt üles tihtigi järele mõtlemise all olnud naisevõtmise küsimuse. Varsti on aastaid üle 40 ja siis tekib juba küsimus, kas üldse võtta naist või mitte. Kui võtta, siis nüüd pole enam aega, nüüd peab vaatama kiiresti...

Ma olin ennem kaunis liikuv poissmees ja mu silmaringis seisis tosinakond kohalikkude eesti neid ja mitukümmend muulast. Kuigi ma eelistasin eestlast, siiski ei tulnud küsimusse nendele kohalikkudele eesti neidele ettepaneku tegemine. Suuremal hulgal neist olid juba olemas oma kindlamad kavalerid ja teistega minul jälle ei vedanud lihtsalt ja kuidagi ei tekkinud lähenemist.

„Tuleb vist kosida mõni sinne naisinimene,“ öhkasin. Kuid säälsamas tuli mulle meele see leedulane Jarulaitis, kes võttis naise siit New-Yorgist. See Jarulaitis on südamekandja ja pehme mees. Vahel talle tuleb meele kodumaa ja ta hakkab unistama Leedu legendikodudest ja suurtest küladest, milles suur kahe torniga katoliku kirik, Niemunase jõest, Vilnast ja Kaunasest, nisuväljadest ja õitsevate pärnade lõhnast. Kui ta oli veel poissmees, siis meie kahekesi vahel vestlesime kõigest sellest. Tema korteris võis siis veel sellest teha juttu. Aga nüüd tal pole enam seda. Naine ei salli, et mees unistab oma vanast kodumaast, Jarulaitis jälle ei taha pahandust. Nii siis on nüüd, et Jarulaitise kodus ei räägita kunagi Leedust, kuid vahel Jarulaitis meelega teeskleb õhtul äkilist unumist. Ja kui kuuleb siis, et naine ka jäänud magama, vahel kogu norkabki, nagu see Ameerika naistel kombeks, siis Jarulaitis teeb jälle silmad lahti ja mõtleb oma Leedust. Siis ta näeb kõiki tuttavaid külasi, mille teede ääres on ristid õnnistegija kujudega, sammaldanud katuseid, mis mida madalamad, seda armsamad.

Ei ole hää see Jarulaitise elu, kuhugile ei kõlba. On selge, et ta enam kunagi ei lähe Leedusse tagasi, kuid mehel peaks ikka olema vabadus mõelda sellest, mis südamele armas. Ja peab ka olema kodus kedagi, kes saab sinust aru ja kellega rääkida neid jutte. Ei, Jarulaitise elu ei kõlba.



#### TULEVASED EESTI KOSEINSENERID.

Ja siis ma otsustasin, et võtan siiski eestlase. Kui ei saa teisiti, siis lähen ise Eestisse. Muidugi lähen Eestisse, sest kui sel teel saab meelejärele naise, siis on need kulud kaugelt kaetud ja kodumaa nägemine hulga aja järele on veel kallis puhas-

kasu. Kui aga ei saa, siis kellele hoian ma neid rahasidki?

Ei, ega mets pole kunagi tühi, arvasin ma ikka uuesti. Küllap kodumaalt ehk saan veel sellise naise, millist siin ära loodagi.

Saatsin ühe dollari kodumaa suu-



remale lehele ja kuulutuse teksti. Kuulutus oli järgmine:

Keskmise vanaduses, kuid siiski kaunis noorepoolne

### vanapoiss

A m e e r i k a s t,

kellel on ülim, kuid siiski mitte veel viimane aeg abiellumiseks, soovib kirjavahetust kodumaa neidudega tõsisel abielu mõttes. Varandus pole tähtis, sest seda on minul eneselgi nii palju, et jätkub.

Kui ma panin selle kirja posti, siis kohe asusin ootama vastust. Arvestasin päevi, kunas kiri jõuab Tallinna ja kunas see laotakse ja ilmub lehes.

Pikk ootamine vahel väsitab ära, ja seepärast ma lõpuks ei pannud enam kuigi suuri lootusi oma kirjale. Seda enam aga valmistusin kodumaasõidule.

Ühel päeval töölt tulles leidsin, et minu kirjakast oli kirju täis. Juhtus ka nii, et parajasti ei leidnud kirjakasti võtit üles, ja siis rapsasin kirjakasti kõigega ukse küljest lahti ja ukse painutasin niivõrd kõveraks, et kirjad üksteise järele välja tulid. Minul oli korraga käes hulk tundmata pruutide kirju.

Kui ise oled jäänud vanemaks ja vaikumaks ja naiste suhtes tuimemaks, siis muutub ka naiste suhtumine sinu vastu ja lõpuks sa peaaegu arvad, et sa naiste silmis enam palju ei kaalu. Nüüd ma aga nägin, kui kõrgel seisis mu kurss. Igatiüks neist tahab mind endale teiseks pooleks, muudkui võta aga vastu.

Peaaegu hommikuni lugesin neid kirju. Mõned olid lühikesed ja kahtlevad, nendest vaatasin ainult päevapilti pikemalt. Kuid mõned kirjad olid pikemad ja ilusasti kirjutatud ja need lugesin mitu korda läbi. Peaaegu kõikide kirjade sisu oli minul meeles, sest ma lugesin neid suure huviga, kuna minul enam animu polnud kirjavahetust kodumaaga. Järgmisel päeval töö juures juba kaalu-

sin, mida kellelegi vastata. Kuid õhtul koju tulles leidsin eest niisama palju uusi kirju.

Kokku sain mitukümmend kirja. Mõistsin ka, et minu tundmatu isik ei võinud neid tõmmata nii palju kokku, vaid Ameerika, millesse kodumaalastel on muinasjutuline usk ja milles arvatakse minevat täide kõik lootused. Seepärast ma mõtlesin oma kirjavahetust ajada ettevaatlikult ja ikka enne minna ise vaatama.

Pühapäevase päeva hommikust õhtuni kirjutasin vastuseid nendele kirjadele. Kuna mina pole suur kirjamees, siis need kirjad said kõik ühtemoodi ja igatiüks seisis ainult, et sain kirja kätte ja kirjutage pikemalt. Mõnele kirjale siiski lisasin juure, et Teie kiri huvitas mind väga ja tahan Teiega pikemalt kirjavahetusse jääda. Sest ma kartsin, et äkki mõni ilusa kirja kirjutaja enam ei vasta.

Lõpuks mul kujunes välja kirjavahetus mitme preiliga. Kuid ma olin nii kaval, et kellelegi ei kirjutanud oma kavatsustavast sõidust kodumaale. Tuli meele, et kui omal ajal teenisin vene kroonut, siis kui sobis kirjavahetuse teel tutvus mõne neiega ja seda kutsuti välja kohtamisele, siis käidi ikka enne ringi ja vaadati ja hinnati, enne kui anti ennast kokku. Sedasama vigurit tahtsin teha nüüdki. Äkki ilmun ja vaatan otsekohe ta igapäevase elamise ja olemise üle, ja siis näen, mis asi on väärt.

Kui ma siis ükskord juba istusin ookeaniaurikul ja tossutasin vana vaese Euroopa poole, siis ma äkki küsisin eneselt, et mis ma nüüd õige teen? Kui ma otsisin nimetust oma sõidule, siis leidsin, et see on üks suur ehaleminek, üks suur ujumine „tädiranda“, nagu seda kodumaal vanasti nimetati. Kui ma olin alles külasepa õpipoiss Hallimäel, siis tehti vahel niisugust tükki. Eriti laupäevaõöd polnud magamiseks, vaid selleks kõlbasid pühapäeva hommikupoole küllaltki hästi. Siis laupäeva õhtul

## SAARE- MAALT.



lõime kampa, lõõtspillimees tuli ka oma riistaga välja ja siis kogu maailm teadis, kuspool meie liikusime. Kus talus tüdrukud juba magasid, säääl meie pillihääl äratas nad juba varakult ja enne meie päralejõudmist nad olid uuesti riides, nagu poleks midagi olnudki. Ja siis tõmbasime tantsu, vanad teisest toast ei tulnudki tülitama. Nad teadsid, et kui poisid tulevad külla hulgani, siis näitab see ainult, et tütardest peetakse lugu. Aga kui mõni poiss harjub käima üksikult, siis küll silmad ja kõrvad peavad olema lahti ja igaks juhuks ka luuavars käe järelt võtta...

Ja mina sõitsin nüüd üksikult ainult naiste pärast välja. Kui vanasti hulgututi sel otstarbel mõni tund ja mõni kilomeeter, siis nüüdne reis nendega võrrelduna on ikka hiiglareis. See läheb minul maksma ilusa summakese, see võtab võib-olla mitu kuud aega ja seekord ma lähen hoopis teisele poole maakera. Kas siis sepa-  
poisi päevil ma kunagi võisin kujutella, et kord teen ka nii pika ehalkäigu?

Ja kui ma nii mõtlesin neid vanu

asju, siis tuli meele, et minul vanasti jäi maha ka pruut. Ta peaks nüüd ka juba oma aastatega olema üle kolmekümne natuke ja ei tea, kas keegi on võtnud vaevaks kosida teda, või on ta veel alles saadaval? Aastat seitse juba, kui sain temalt viimase kirja. Ma siis olin hooletu ja ei hoolinud temast enam suurt, kuid nüüd tundsin, et vägagi tahaksin teda näha. Märkasin, et kõiki kirjasaatajaid ma olin kujutlenud temanäolistena ka siiski, kui kirjadel olid päevapildid kaasas. Ja varem ma ei saanudki nii hästi aru ei temast ega enesest. Kui minu sõitmine oli kindel, siis ma käisin korda kolm jätmas teda jumalaga. Suurt meil juttu ei olnud, sest kumbki ei tahtnud kõike ütelda, mis mõtles. Ja kui ma veel viimast korda käisin säält talust läbi, siis tema oli parajasti kapsaaias ja meie rääkisime üle aia. See oli meie viimane nägemine. Panin tähele, et ta jumalagajätmisel nagu tahtis midagi veei ütelda, kuid ei leidnud sõnu.

„Nojah, eks ma siis kirjutan ja sina kirjutad ka,“ ütlesin. Ja sellega

ma hoidsin äragi selle seletamise, mis säääl nagu oleks pidanud tulema. See pidi sündima kirjalikult.

Mul oli hirm lubaduste andmiste ees ja seletuste ees, sest ma oletasin, et eluteele võivad tulla ette tuhanded võimalused, mispuhul pole mugav tunda ennast seotuna. Kuid ei toonud elu midagi targemat, ja nüüd ma kahetsesin, et siis ei võtnud temalt lubadust oodata mind, kuni ükskord tulen.

Raske on sõita kosja nii kauge maa tagant ja raske juba teel valmistada õigeid tegutsemisplaane. Kõik ju selgub alles koha pääl ja midagi ei tea ette. Siiski, kui mu Maali veel on vaba ja kui temaga pole juhtunud midagi, siis vist küll võtan ära. Meie ilusa mineviku pärast juba. Ja päälegi ta on ainukene inimene säääl kodumaal, kellele mina olen mõtelnud soojemalt.

See oli kõik, mis suutsin kavatseda valmis oma sõidul.

Ühel päeval hakkasid paistma silma Tallinna tornid. Nagu terav noolevibu kerkis udust silma Oleviste kiriku pikk torn ja ta kõrval rühmkond lühemaid torne ja korstnaid. Olime siis veel Suuropi lähedal. Kuid mida lähemale jõudis linn, seda rohkem ta avanes silmale. Olin Ameerikas hakanud kujutlema, et see Eesti päälinn on hirmus väike, kuid oma üllatuseks nägin, et linna on täis kahekümneviie - kilomeetriline rand Kopli ninast kuni Piritani. Ja ilusam merelt vaadatuna kui Oslo, kui Stokholm, kui Helsingi.

Kolm päeva Tallinnas kadusid nagu linnutiivul, sest nii palju oli vaadata. Igal päeval juhtus ülevaid silmapilke. Liigutavaim oli, kui nägin rügemendi eesti sõdureid marssimas päälinna tänavatel ja orkester mängis ees eesti marssi. Seda ei tulnud meele kunagi igatsedagi, kuid kui äkki juhtusin nägema, siis see oli seda haaravam. Meie Ameerika pühapäeva-keel on siin äripäeva-keel. Iga väike koolilapski räägib eesti keelt, mida

Ameerikas tänaval ei kuule kunagi. Kõik need asjad hoidsid mu tähelepanu enesel ja ma ei saanud oma kirjavahetajatega võtta midagi ette, kuigi neist mõned elasid Tallinnas. Ma kaldusin ikka kindlamalt arvamisele, et enne uusi ei vaata, kui pole selgunud, kas vana pruut on veel alles.

Siis ma sõitsin maale.

Nii linnas kui ka rongil ma ajasin inimestega pikki jutte, et saada täielist selgust, kuidas inimesed siin elavad ja end tunnevad. Igatiiks maa-meies oli minust nendes eesti asjades mitu korda targem ja ma pidin laskma enesele seletada nii üht kui ka teist asja. Ja siis selgus mulle, et kodumaal midagi pole enam sellest järele, mis oli enne vanal vene ajal, vaid kõik on uus ja kõik on teisiti. Kõik see näib kodu-eestlasele nii loomulik, kuid minule seegi tuli ette uudis, et raudtee pilet on trükitud eesti keeles.

Kümmekond kilomeetreid jaamast on minu endine koduvald. Sinna läksin jalgsi, et oleks mahti näha ja vaadata ümbrust. Paljugi oli silmale veel endist, nagu metsatukad ja talud, kuid on haritud juure uusi põlde, uusi hooneid ja elumaju on tõusnud igale poole.

Siis jõudsin mõisani. Polnud enam kusagil suuri lagedaid põlde, vaid kõik kohad olid täis uusi asunikkude talusid. Ja mõisas endas suured hooned osalt olid lagunened, mõned jälle ehitatud ümber uuteks otstarveteks. Mõnele pikale laudale ehitatud vahed vahele ja jagatud ära mitmele. Kuid ka otse mõisa südamesse oli tekkinud värskeid asunikkude talumaju.

Mõisa poe juure jõudes otsustasin hakata kuulama maad. Läksin poodi ja oma imestuseks nägin, et säääl kaupleb ikka seesama kaupmeies Vares, kes kauples vanastigi. Ainult halliks oli ta läinud.

Teretasin ja küsisin karbi suitsu, sest mis sa muud ikka ostad. Suits on see harilikem asi, mida meeste-

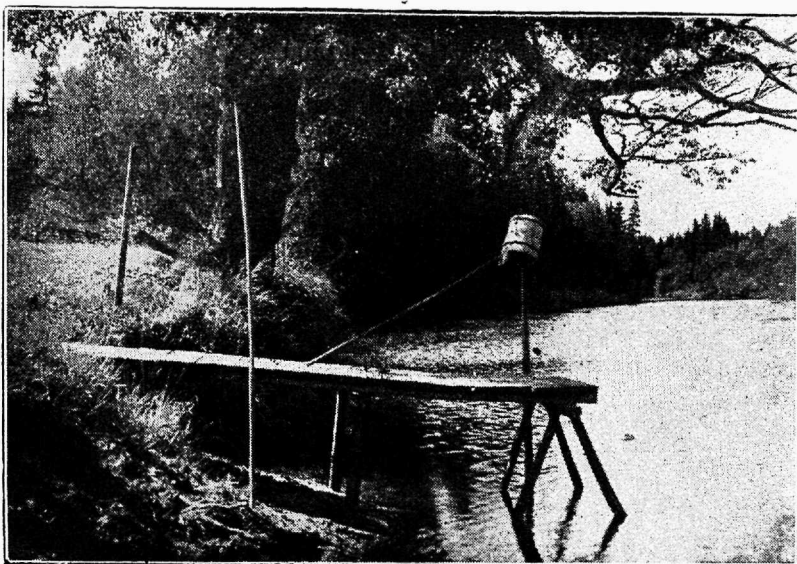


Foto H. Malm.

KEHRA JÕELT.

rahvas ostab poest. Ja kui ma vaatasin kaupmehele silma, siis temagi hakkas mind tunnistama.

„Nagu oleks tuttav mees, aga mitte ei mäleta, mitte ei mäleta..“

„Mina mäletan küll vana Varese-kaupmeest. Rautasin tal nii mõnegi korra hobuseid.“

Siis Varese-papa tegi veel suuremad silmad. Niisugune peenike saks on kunagi rautanud ta hobuseid!

„Ära imesta midagi, olin kunagi Hallimäe sepa sell.“

„No nüüd tuli meele... Oi, sinna on palju aega tagasi... Aga pidid ju olema Ameerikas või kus?“

„Praegu olen siin.“

„Ei noh, praegu muidugi, seda ma näen oma silmaga... Aga muidu kuspool?“

„Ameerikas ikka küll.“

Ja siis läks jutt Ameerikasse ja kaupmees hakkas küsima, kuidas on säääl siidi ja sitsiriiete hinnad. Temagi oli kuulnud, et Ameerikas siid olevat väga odav.

Suure vaevaga vedasin Varese jutu Ameerikast tagasi koduvalda. Kuigi mind huvitas ainult ühe inimese saa-

tus, siiski ma ei küsinud kohe temast, vaid arvasin ettevaatlikumaks jõuda temani hiljem. Algasin siis oma küsimusi meestest pihta. Kuulsin, kelle käsi käib hästi, kellel keskmiselt ja kellel halvasti. Mõni oli langenud maailmasõjas, mõni vabadussõjas, mõni surnud nii nagu ikka ja igal pool inimesi kaob teiste vahelt ja ainult väike osa elab läbi inimese normaal-eluaaja.

„Aga kus elab Tamme Jaan?“

„Siinsamas kohe, pargist mööda esimene talu paremat kätt, poolteistkordne elumaja ja rohelisest plekist katus. Vahest nägidki?“

Olin pannud seda tähele küll. Ja siis arvasin, et ma Varest enam ei küsitlegi, vaid lähen Tamme Jaani juure. See mu vana sõber ja seltsiline, viib jutu ilma küsimatagi Maa-lile, ta ju teadis, et ma temaga natuke omal ajal sõbrustasin. Küsid kaupmehelt, läheb jutt laiali, ja kas seda esialgu vaja?

Talu õuel tuli vastu väike poisike.

„Kas isa on kodus?“

Poiss pistis vastuse asemel jooksu toa poole. On ikka veel kodumaal

neid poisikesi, kes, nagu vanasti isegi, kardavad ja häbenevad võõraid inimesi.

Läksin tuppa. Vastu tuli — Maali...

„Tere. Maali on vist siit talu perenaine?“

„Seda küll, juba seitse aastat.“

„Ei mina seda teadnud, ma tulin oma vana sõbra poole.“

„Ja leidsid kogemata eest ka teise vana sõbra.“

„Seda küll jah...“

Kuid mul polnud juttu, sest kõik sõnad, mis ma Maali jaoks olin mõtelnud valmis, tulid jätta tarvitamata. Ma ikka kunagi ei kujutelnud, et Maali juba võib olla naine ja kolme poja ema, nagu ma toas juba nägin. Kuid minu päästis segadusest Jaan ise, kes oli jõudnud tuppa. Sellega pärast imestamisi ja teretamist läks lahti lõbus jutt.

„Oled parun, nagu ma näen.“

„Seda küll. Kahekümne hektari parun. Aga selle seisuse eest sai ka sõdida, enne kui sain kätte selle rüütlisuse. Tuli nottida maha terve kari endisi paruneid Lätimaal ja musttuhat tibrat...“

„Mis asjamees on see tibrat?“

„Tibrat on venelane, sõja ajal venelased ristiti nii ümber. Aga, kurat, kus olid meil ilusad ajad sõja ajal, kus sai löödud. Ai sa pagana vaim, seda sinagi oleksid pidanud nägema ja sinulgi oleks ohud lusti. Oi, sa tont ja tuline, kus tegime puhta töö. Sa ei tea sellest midagi. Kus võtsime Pihkva ära ja säält kohe Riia alla, aitasime lätlasile jalad alla. Aga paruneid nottida oli üle prahi. Vähe neid oli vanasti meie maal, seepärast, kui jälle üks oli pikali, siis teadsid, et on tükk tööd...“

„Ja nüüd oled ise mõisnik?“

„Siin mõisas on 68 uut mõisnikku. Ja oleme juba vanadele talumeestele järele jõudmas.“

„Ja naisemeheks oled hakanud?“

„Kuis sa siis nüüd saad ilma? Ja pea kinni — ma ju vist võtsin su

vana pruudi. Rääkisime siis korra ka sinust, et kas sa enam meid pead meeles, suures linnas suur mees, kes teab, missuguseid asju ajad... Aga meie elame siin ikka edasi ja pole viga midagi. Tule vaata, kus meil noored hobused kasvavad tallis, kus tulevad traavid...“

„Kuhugi ei lähe teie. Silmapilk toon söögi lauale.“

Nii käsutas Maali.

Ja siis istusime sööma. Viiekesi. Sest noored Tammed istusid ka lauda ja löid kahvlid singisse ja munasse. Väikestel meestel näis olevat söömine väga selge ja sellest vist olidki nende näod nii punased ja rõõmsad. Vahetis hoolega neid kolme noort asjameest, Maali kolme poega, ja äkki sattus meele, et minagi oleksin võinud olla nende isa. Kuid Jaan märkas vist minu mõtteid:

„Jutusta nüüd ka, kus on sinu pojad?“

Rumala küsimuse pani see Jaan mulle ette. Muidugi, vanasti meie oleksime võinud teineteisega rääkida ka sellel toonil, sest olime suured sõbrad, aga nüüd mulle küsimine oli nagu valus ja pilkav.

„Minu pojad tehakse ka varsti, enne vaja saada naisevõtuealiseks.“

„No-noh? Kas oled siis lasknud ennast noorendada või?“

„Seda mitte. Aga teie sööte siin kanamune ja sealih, ja see teeb inimese vanaks. Meie aga Ameerikas sööme viinamarju ja banaane ja see noorendab ilma ahvi näärmeteta.“

„Ei, räägime tõsist juttu... On sul naine juba võetud?“

„Olen praegu kosjareisil...“

Lisasin sellele ruttu juure:

„Minul on pruut Tallinnas, sõitsin talle järele. Mõtlesin, et sõidan ka vaatama vanu tuttavaid kohti. Seepärast olengi nüüd siin.“

„Ja pruuti ei võtnud kaasa?“

„Ei olnud aega. Tahame ruttu sõita tagasi ja temal on veel valmistusi...“

„Siis ei jäägi siia kauaks?“

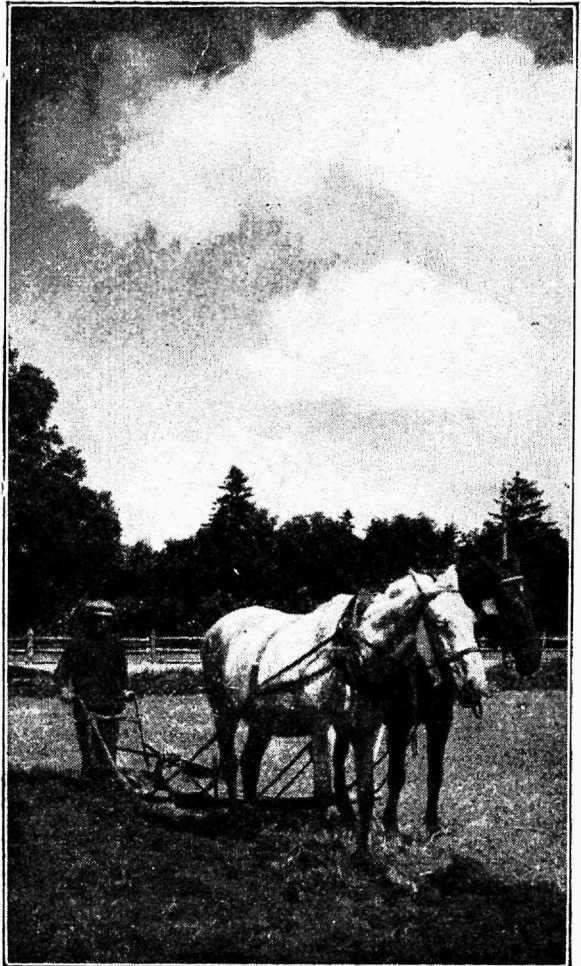


Foto H. Malm.

„Homme mõtlen sõita Tallinna tagasi.“

Nii hargnes jutuajamine. Kuigi ma mõtlesin saata mööda nädalapäevad oma koduvallas, siis nüüd olin valetanud enese nii sisse, et pidin varsti jälle lahkuma. Ja see Jaan kah. Nii uhke oma poegade, naise, hobuste ja talu pääle, et endal on valus kuulda. Ja pead hoidma, et sa kuidagi ei anna välja oma olnud lootusi Maali suhtes...

Pärast söömist tegin kohe minekut. Vabandasin, et pean käima veel Lahusaarel, Kolgal, Hundisaarel, Kuusistul ja Kurgede pool. Vähe

aega, palju käimist, tõesti pole võimalik jääda sinna ööbima.

Tegingi siis ühe ringi vallas ja õppisin jälle tundma selle maanurga elu. Vanasti tundsin sääl kõiki inimesi, nüüd aga vaevalt pooli. Uusi inimesi oli rännanud sinna valda, hulk noori kasvanud suureks ja hulk vanu kadunud eest. Kuigi elu näis olevat kõigiti muutunud, siiski tundus, et see on ikka sellesama endise vaikse ja rahuliku elu järg. Ja minule, kes ma olin rännanud läbi pea-aegu kõik Ameerika suurimad linnad, näis imelik, kuidas inimesed nüüsguguses vähenõudlikus elus siiski

näivad olevat õnnelikumadki kui meie säääl kaugele.

Järgmisel päeval sõidutatigi mind jaama. Kuni rongi tulekuni mulle polnud veel selge, kuhu sõita. Kuski pole minul sugulasi, ainult mõni üksik tuttav peab olema Tartus ja Tallinnas. Nende aadresse ma kogusin koduvallast ja mõtlesin juhusel külastada neid. Võib-olla säääl nende juures tunnen ennast paremini. Koduvallas see Maali mehelolek löi korraga tuju nii alla, oi, kuidas see löi tuju alla! Ja seda kõike pidi varjama ja ei kellelegi olnud sellest kaevata. Ja olin siis tusane enda pääle, et jätsin hooletusse kirjavahetuse Maaliga ja kaotasin sellega tema. Ja neil põhjusil ei olnud koduvalla külastamine kuigi rõõmus. Et just siis pidi tulema südamele sööv mure, kui pidi olema nii palju rõõmu vanade tuttavatega kohtumisel.

Kuhu sõita — Tartusse või Tallinna?

Olgu siis Tartu, käin säääl korraks ära. Tallinna tuleb igal juhul enne ärasõitu tulla veel tagasi.

Vagunis kestis samasugune mõtisklev ja nukrutsev meeoleu edasi, kuni märkas, et mu vastas istuv preili loeb ingliskeelset shurnaali. See inglise keel just tõmbas tähelepanu endale. Kuulsin, et nüüd ka algkoolides õpetatakse inglise keelt endise vene keele asemel.

Siin on ju hää juhust teha end inglaseks. Ja ma pöördusin ingliskeelse küsimusega preili poole.

Ta sai minust vaevalt aru, kuid vastata ei osanud. Siis ma ei saanud enam olla inglane ja võtsin välja eesti keele.

Jutt arenes, kuni viimaks pidin ütleva, et olen New-Yorgist.

„New-Yorgist? Minul on säääl ka üks hää tuttav.“

„Tõesti? Võib-olla ütlete ta nime, viimati ma ehk ka tunnen teda. Ma tunnen New-Yorgis mitu tuhat eestlast.“

„Tema nimi on Andres Silm.“

„Andres Silm?“

„Jah. Tunnete teda?“

„Kaunis hästi, ma peaaegu pean ütleva, et väga hästi. Kus saite teie tuttavaks?“

„Oo, ammu juba, enne seda, kui ta siit lahkus.“

„Ja kunas see oli?“

„See oli... noh... see oli umbes viie aasta eest.“

„Ja olete teie kirjavahetuses?“

„Jah. Kuid rääkige minule temast midagi, mis ta säääl teeb?“

„Mis ta säääl teeb? Ta on kõrge ametnik.“

„Mis ametit ta peab?“

„Ta on pilvelõhkuja korstnapühkija. Kuid kas ta ise pole teile sellest kirjutanud?“

„Ei, meie hulk aastaid ei kirjutanud teineteisele ja nüüd alles hiljuti hakkasime jälle vahetama kirju. Pole siis veel küsinud, mis ta säääl teeb.“

„Ta on nüüd ilus poiss. Need rõugearmid ja tedretähed, mis tal enne olid, ja see poole tolli pikkune soolatuügask on tema näolt kadunud. Need ta laskis opereerida välja ühel Ameerika imearstil. Ta teeb nüüd ennast ilusaks.“

„Või seda soolatüügast enam ei ole?“

„Ei ole jah, ja seda kuuliarmi, mis ta sõjas olevat saanud, polevat ka enam näo pääl. Mäletate seda?“

„Miks mitte? Kõik on mul selgesti mees.“

„Aga kui tohin küsida, millest tema teile siis nii äkki jälle kirjutas? Ega ta ometi ei teinud abielu-ettepanekut?“

„Kus teie sellele tulete?“

„Ei tea, aga mina igatahes veel pole küsinud, milleks õpite inglise keelt. Küllap teil vist on kavatsus varsti rännata sinna?“

„Ei tea. Sellel on veel tuhat tuult all.“

„Tähendab, ta ikka on sellest kirjutanud teile?“

VAGULA  
JÄRV.



„Ärge olge nii uudishimuline. Kui teie olete ta sõber, siis ma teile ei räägi.“

„Ei, vaadake, asi seisab selles, et seesinane Andres Silm mulle ise rääkis mõne kuu eest, et tema jälle on alustanud kirjavahetust ühe vana pruudiga ja kavatseb abielluda. Nii et ma arvasin kohe, et teie see oletegi.“

„Kas ta tõesti rääkis?“

„Aga kust ma siis muidu tean?“

„Aga mis meie siis sellest vaidleme, parem rääkige mulle pikemalt sellest Silmast, mida ta viimasel ajal teeb ja kuidas elab?“

„Jaa, hää meelega. Kuid õiglane ja otsekohene olles ma pean ütleva, et see Silm pole ennast Ameerikas sugugi parandanud ja on just niisamasugune naljakas mees, nagu ta oli siingi. Teie ju teate, mispärast ta läks siit ära?“

„Tean küll.“

„Siis ei maksa minul seda hakata seletama, teate isegi. Ja kujutelge — Ameerikas ta jätkab samasugust joont nagu siingi.“

„Tõesti?“

„Nii tõesti, kui mina siin istun

teie vastas. See mees pole ennast parandanud. Ja see on ka tõsi, et siinamaani temal pole veel hästi läinud, ja praegu mees on oma asjadega täitsa sees...“

„Tõesti? Seepärast ma ootan juba hulk aega temalt jälle kirja, aga ei tule. Mis temaga siis juhtus?“

„Temaga on juhtunud palju ja võib juhtuda veel midagi... Kuid kuhu teie sõidate, preili?“

„Tartusse.“

„Mina ka. Meil on siis üks tee. Ja muu seas, mul on homme Tartus ajada asju, kas teie ei oleks mulle abiks?“

„Kus neid õiendamisi on?“

„Linnavalitsuses.“

„Ma ei tunne sääl kedagi.“

„Kahju. Aga ma arvasin, et olete linnavalitsuse ametnik. Silm nagu ütles mulle seda.“

„Ei ole. Mul pole üldse ametit, elan vanemate juures ja käisin maal onu pool.“

„Vaata, siis sellel Silmal oli vist mitu pruuti ja tal endalgi läksid nad segi. Üldse ma seda Silma ei soovitaks, tal näis olevat kirjavahetusi paljudega.“





KOPLI LAHT.

„Ärge laimake teist inimest. Ma ei usu seda. Mina tunnen Silma. Ta on korralik ja aus meesterahvas.“

„Usute seda kindlasti?“

„Jah, usun.“

Olin nüüd pahandanud preili ära oma laimujuttudega. Ja meie vestlus katkes. Jaam lendas jaama järel ja meie ei lausunud teineteisele enam ainustki sõna. Olin rahutu, kuid ka nõutu, sest kuidagi ei teadnud enam alata juttu ühestki otsast.

Kuid pikapäale märkas, et preiligi jälle heidab mõne pilgu minu poole.

Viimasel jaamavahel enne Tartut preili omakorda kõnetles mind.

„On see ikka tõsi kõik, mis rääkisite sellest Silmast?“

„Jumala tõsi, kuid teie ei võta mind kuulda.“

„Aga rääkige mulle tõtt, sest see on mulle väga tähtis.“

„Muidugi, ma räägiksin kõik, aga see nõuaks aega, see oleks pikk jutt. Kui ma saaksin preilit näha homme, siis ma jutustaksin kõik ära.“

„Minul pole selle vastu midagi. Kas teie tuleksite homme kella 1 paiku kohvik Lindasse?“

„Muidugi, ootan teid sääl kell 1.“

„Nägemiseni siis.“

„Hääd ööd, preili!“

See öö Tartus oli mulle imelik öö. Jälle olid tagasi need noormehe päe-

vad, kus ei tulnud silma und ega midagi. Nägin und lahtiste silmadega ja ootas, millal on kell 1 päeval.

See tund saabus pärast pikki ootamisi. Ja meie kohtusime kohvikus.

„Noh, rääkige nüüd kõik ära.“

„Ma tõesti ei taha rääkida teisest inimesest selja taga. Olite vist kogu öö minu päale pahane?“

„Kogu öö küll, kuid mitte pahane.“

„Missugune siis?“

„Pahane igatahes mitte.“

„Hää seegi. Kuid meie, ameeriklased, oleme praktilised ja seepärast asume kohe asja juure. Enne kui hakkam rääkima sellest Silmast, tahan rääkida teiega ise ühe jutu. Ühe sõnaga — mina eile armusin teisse, ja et olen kodumaal naist otsimas, teen teile ettepaneku tulla minu abikaasaks.“

Ma olin ütelnud selle äkki, kuid vastus ei tulnud nii äkki. Tuli veel rääkida hulk aega ümberringi, kuni viimaks preili lausus:

„Kui ma oleksingi nõus, kuid mis ütleks siis see Silm?“

„Mina ise olengi see Andres Silm. Vaadake, siin on minu dokumendid, ja veenduge ise.“

Ma lükkasin ta ette kõik oma passid ja pangaraamatud.

Ei oska kirjeldada, millise näo tegi preili. Oli ta eile mulle rongil luisanud süütult mõndagi Andres Sil-

mast ja mina samuti. Ja nüüd see kõik tuli nii äkki avalikuks. Juba rongil preili avaldas oma sümpaatiat oma kirjavahetuse-tuttavale ja isegi õppis inglise keelt...

„Aga mis teie ütlesite, et teie... see Andres Silm pole muutnud ennast sugugi ja tema käsi käib pahasti?“

„Ja, ta tõesti pole parandanud ennast. Kui ta lahkus kodumaalt, siis ta kandis kaasas mõtet naida kord eesti neiu, see oli ta viga. Ja sellest veast pole ta veel täninigi saanud lahti, pole ennast parandanud. Ja ta käsi pole käinud veel hästi, sest ta pole oma igatsetult veel leidnud oodatud vastust...“

„Kas sellega on nii kiire? Ega teie sõida kuhugi, vahest on aega oodata...“

„Ainult sel tingimusel võiksin oodata, kui on lootust...“

„Vahest ikka võiks olla...“

Nii rääkisime oma asjad kokku. Ja aeg kadus.

„Teil pidi ju asju olema õiendada linnavalitsuses, olete need juba õiendanud?“

„Ei, veel mitte.“

„Siis peate ruttama, kell saab kolm.“

„Tulete mind saatma?“

„Muidugi.“

„Aga on teil dokumendid kaasas?“

„Milleks?“

„Neid on ju vaja.“

„Kuidas?“

„Ma arvan, et siingi maal ei registreerita ilma dokumentideta.“

„Ah see oli see asi? Ja eile juba teadsite sellest rääkida?“



PIRITA.

Foto H. Malm.

„Muidugi. Niipea kui ütlesite mind tundvat, tundsin teid ära saadetud päevapildi järel. Ja kui rääkisite minust hääs mõttes, siis ma uskusin saavat asja...“

„Kuid nii ruttu siiski pole. Läheme nüüd koju, ma tutvustan teid oma vanematele. Ja üldse teeme selle nii, nagu on kombeks siin maal.“

Ja meie tegimegi kõik nii, nagu on kombeks Eestis — ühe kuu jooksul.

Ja nüüd mu siinsed tuttavad on mulle kadedad. Leedulane Jarulaitis käib igal pühapäeval õnne soovimas ja siis vestame ka natuke Leedust ja Eestist. Sõber Suurkask aga käib nädalas kaks korda andmas sõbralikku nõu, et ma sureksin kord juba ära, et siis tema saaks kosida mu lese. Aga kui ma küsin temalt, kas ta ise tahaks surra, kui tal oleks niisugune naine, siis ta on vait nagu kivi merepõhjas.

A. S.

# NEW-YORGI EESTLASED JA KODU EESTI.

Pikemat aega New-Yorgi eestlaste seas liikudes olen huviga jälginud nende organiseerimise katsid; omavaheliste huvide ja vaadete lahkuminekut; nende üldist eluolu, ja osalt ka rahvustunde arenemist ja kasvamist.

Äärmise pahempoolse ilmavaate kõrval, mis alul, pärast Vene revolutsiooni ja tõele vastavate teadete puudumisel kodumaalt, siinsete eestlaste seas laialist poolehoidu leidis, lõi pea lõkkele rahvastunne äratades hinges huvi ja igatsust selle kauge, uuesti iseseisva, kuid neile veel tundmata Eesti järele. Iseenesest mõista oli Eesti iseseisvaks vabariigiks saamine paljudele väliseestlasile võimsaks teguriks, tuues selgust nende meelsuses ja ilmavaates, tuues julgust ja enesest ja teistest lugupidamist isegi igapäevases töös ja askeldustes.

Järgnevate aastate jooksul muutus läbikäimine Eestiga ikka elavamaks. Eestist tuli Ameerikasse mitmesuguste elukutsetega isikuid — tuli töölisi, kellest paljud vabadussõjast olid osa võtnud, tuli edasiõppijaid, tuli haritlasi, laiemaid elamisvõimalusi ja juhuseid otsides. Kuid oma suures enamuses olid need uuestitulijad kõik vaimustatud isamaalased, kes sageli teatud arvustaja pilguga siinseid olusid vaatlesid ja kelle hulgast nii mitmedki Eestisse tagasi minna plaanitsevad, kui nad ennast siin, rikkas Ameerikas, majandusliselt on kindlustanud. Nad teadsid jutustada huvitavaid asju vanast kodumaast — ei olevat seal enam mõisaid, keegi ei kartvat enam „mõisa-saksa“, kellest nii mitmel siinolijal kibedad mälestused ja vanad arved õiendamata; endistel mõisate põldudel valgendavat nüüd eestlaste asun-

dustalud. Jutustati imeasju eestlaste vahvusest vabadussõjas; välkuvail silmil kõneldi (sageli osavõtjad ise) sellest vaimustusest, mis Eesti õppivat noorsugu sõja alul vabatahtlikult väerindele ajanud, jutustati demokraatiast Eestis, kus rahva, vähemalt suurema hulga, tahtmine on maa seadus...

Imestusega, pooluskumatult, kuid harilikult häätahtlikult ja huviga kuulati neid jutte; nii mõneski hinges tõusis uhkusetunne, et „olen ka eestlane“. See tunne kasvab ja laieneb võimsasti, kodumaa muutub mingiks kaugeks, kalliks unistuseks, ideaaliks, mille poole pöörduvad mõtted igal kohasel juhul. „Välispool Eestit muutume suuremateks patriootideks kui meie kunagi kodus oleme olnud,“ tähendas keegi vabadussõjast osavõtnud Eesti haritlane, Ameerikasse jõudes ja mitte kohanedes siinsete oludega.

Vastavalt Kodu-Eesti armastuse tõusule arenes ka kohalik seltskondlik elu, kutsuti ellu mitmed rahvuslikud seltsid. Nii asutati 1922. aasta lõpul „Edu“ selts, missugune kogu oma olemise ajal laialisel rahvuslikul alusel tegutses. Mõne aasta pärast läksid lahku „Edu“ seltsist „New-Yorgi Muusika Klubi“ ja „New-Yorgi Eesti Klubi“. Esimese seltsi eesmärgiks oli muusika ja laulu arendamine, kuna teine selts tahtis kujundada endast Eesti haritlaste seltsi. Need kaks uut seltsi tegutsesid mõlemad, nagu „Edu“ seltski, puht-rahvuslikel põhimõtetel.

Nimetatud rahvuslike seltside kõrval töötas veel 1924. aastal asutatud selts „Kiir“, avalikult toetades „Uut Ilma“, milline eestikeelne ajaleht praeguste ametlike andmete järele on avalik kolmanda inter-

natsionaali, s. o. Moskva diktatuuri, hääle-  
kandja. Ja siis veel oli „Spordi Selts“ ehk  
„Eesti Ameerika Jõustiku Klubi“. Viimane  
selts oli alul täiesti kommunistide mõju all,  
kuid hiljem, Eestist pääletulnud rahvusliku  
elemendi mõjul muutus seltsi ilmavaade  
tunduvalt, nii et paaril viimasel aastal  
nimetatud selts ühes teiste rahvuslike  
seltsidega Eesti vabariigi aastapäeva  
pühitsemisest osa võttis, vanemate ja  
käremeelsemate seltsi liikmete ägedast  
vastuseisemisest hoolimata.

Aja jooksul paistis, nagu hakkaksid  
siinsed eestlased teineteisest paremini aru  
saama. Siin ja sääal küsiti, miks ennast  
killustada, seltsisid on liig palju, väljamine-  
kud käivad üle jõu. Pidud, see ainuke  
ne sissetulek päälle väikese liikmemaksu,  
ei tasu kulusid, kui neid pidusid liig sageli  
peetakse. Küsiti teineteiselt, kas ei saaks  
leplikumad olla, sest oleme ju kõik ühed  
eestlased, midagi meil siin saada ega ja-  
gada ei ole, ka poliitilisi, erakondlisi vahe-  
sid siin olla ei või. Eesti selts olgu selleks,  
et oleks koht, kuhu võiks minna iga eestlane,  
kus võiks eesti keelt kuulda ja Eesti  
õhkkonda tunda momentidel, kui selle  
järele igatsust tunned, kus iga eestlane  
võiks minutikski unustada, et viibib  
võõrsil.

Palju tehti propagandat ühinemise  
kauks. Tunti tarvidust ühe tugeva Eesti  
seltsi järele. Seltside esindajad käisid  
sageli koos; seltskonnas kuuldus küll  
vaidlusi nii ühinemise poolt kui ka vastu,  
osalt kaheldi tugevasti, et siinsed eestlased  
võiksid üldise teineteisega sõbralikult läbi  
saada. Siiski asi edenes paremini kui  
loodeti. Üheks mõjuvaks ühinemise põhju-  
seks oli vahest üldise majandusliku  
depressiooni algus. Raskemate olude  
sunnil tõmbasid ennast mitmed vanemad,  
suuremate kogemustega tegelased  
seltskondlikust elust täiesti kõrvale,  
ja üksikute seltside elu jäi soiku  
olude eneste sunnil, rahvast käis  
vähe seltsides ja nende pidudel.

Mineval talvel saadi siis lõppude-  
lõpuks nii kaugele, et kõik ülalpool  
nimetatud seltsid, muidugi päälle  
puht kommunistide, ühinesid  
üheks „Ühendatud Eesti Seltsiks“.

Esimene uue seltsi poolt korraldatud  
pidu, 1. veebruaril 1930. a., läks  
hästi korraldada, rahvast oli koos  
nii palju kui ruumid

mahutasid, valitsev meeleolu oli  
häätahtlik ja lootusrikas. Selles  
suunas kestis seltsi tegevus  
kuni kevadeni.

Kuid siis, läinud suvel, kus  
siinsed seltsid harilikult õige  
vähe tegevad on, olevat isegi  
mõne juhatuse liikme teadmata,  
seltsi nimi millegi pärast kiires  
korras ümber muudetud „Eesti  
Haridusseltsiks“. Siit ja sealt  
kuuldub pahameelt ja rahulole-  
matust sarnase teguviisi üle.

Sügisel, kui seltsi tegevus  
uesti pidi algama, ei annud  
uus selts endast elumärke. Oli  
juttu ühise Eesti seltsimaja  
ostmisest või ehitamisest. Viimane  
küsimus ei ole iseendast uus ja  
on pikemat aega New-Yorgi  
eestlastel päevakorral olnud.  
Omal ajal võttis „Edu“ selts  
selle küsimuse isegi oma  
põhikirja sisse, täitsa õieti  
selle vajadust hinnates. Uus  
seltsimaja jäi aga ka seekord  
ostmata, kuid hiljem üüriti  
seltsile viisakad ruumid, ja 7.  
vebruaril s. a. peeti avamis-  
pidu. Rahvast tuli kokku  
rohkesti, sest oli ju see hulga  
aja tagant ainuke Eesti õhtu.  
Kuid juba siin kuuldus  
märkusi nii mõneltki, kes  
tundsivad pettumust seltsi  
vaimus; tähendati, et „tundus  
nagu kartus laulda eesti  
isamaalisi laule, selle asemel  
lauldes vigasel võõral keelele“.

Edasi oli uue seltsi poolt  
välja saadetud eelteade — 14.  
vebruaril „Mustlaste õhtu“,  
21. näitemäng, 28. oli ka  
midagi ette nähtud. Kuid  
kuhu jäi Eesti iseseisvuse-  
päeva pühitsemine? Mingit  
eelteadet ei olnud, jäi siiski  
lootus, et saadetakse välja  
kutsed.

Seni „Edu“ seltsi asutamise-  
st saadik, ühiselt teiste  
rahvuslike seltsidega ja kon-  
taktis sinise Eesti esindusega,  
pühitseti Eesti iseseisvuse-  
päeva iga aasta järjekind-  
lalt ja korraldati päevakohaseid  
pidulikke aktusi. Rahvast on  
selleks alati rohkesti kokku  
tulnud, paljud isegi välis-  
poolt New-Yorki.

Ka sel aastal keegi alul ei  
kahelnudki, et see uus, teatavasti  
rahvuslik selts, mille asutamise  
pääeesmärgiks oli siin üht  
tugevat Eesti seltsi luua,  
pühitseb Eesti rahvus-  
püha! See oli iseendast  
mõistetav, oli juba nagu  
traditsiooniks saanud. Seda  
suurem aga oli pettumus,  
kui selgus, et selts, tükki  
aega kaheldes ja kahevahel  
olles, missugust seisukohta  
võtta, lõppude lõpuks  
nähtavasti midagi korraldada  
ei ka-

vatsenud. Oleks sarnane seltsi teguviis aegsasti teada olnud, oleks mõni teine grupp selle ülesande kindlasti enda pääle võtnud.

Hiljem kuuldus, et mõni päev enne aastapäeva seltsi hoiatatudki, et tema enda huvides oleks aastapäeva mitte pühitsemata jätta, sest see oleks ebaõige samm, mis haavaks rängasti suurema enamuse siinsete eestlaste tunnet Kodu-Eesti vastu ja ärataks Kodu-Eesti tähelepanemist New-Yorgi eestlastele, mis viimastele mitte kasuks ei oleks.

Kuid kutsed jäid siiski saatmata. Seltsi juhatuse poolt ärapeetaval koosolekul, nagu kuuldu, olevat pooled liikmed Eesti rahva iseseisvuse ja vabaduse pühitsemise vastu olnud. Tõesti kurb nähtus, et eestlased ja Eesti seltsi juhatuseliikmed oma rahva kõige suurema püha pühitsemise vastu hääletavad! Seltsi sekretäri häälnud ülekaalu küll pühitsemise poolt, kuid sest pühitsemisest endast ei tulnud midagi välja, puudus nähtavasti meeololu, ei olnud ka mingit eeskava. 21. veebruaril, seltsi näidendiõhtul, pärast tantsu lõppu, kui rahvas laiali valgumas oli, olevat keegi ka teatanud, et esmaspäeval, 23. veebruaril (oli ameeriklastel Washingtoni sünnipäeva puhul püha, ja seetõttu vaba päev), kes tahab, tuleks seltsi kokku omavaheliseks koosviibimiseks, või midagi sarnast, keegi ju midagi kindlat ei kuulnud ega teadnud.

Isiklikult sarnasele „pühitsemisele“ ei läinud, tundes ennast sügavalt haavatud olevat seltsi sarnase hoolimatu ja taktita teguviisi üle. Mõned seltsi tegelased katsumad nüüd vabandada, et ei olevat olnud aega aktust korraldada, sest selts olevat vaevalt alustanud oma selletalvest tegevust. Kuid siis lubatagu tähendada, et see on väga naiivne õiendus, oli võimalus ja oli aega korraldada ja ette teatada, et tulevad „Mustlaste õhtud“ ja sellesarnased trilla-trilla-etendused, kuid ei jatkunud aega pühitseda päeva, mis kallid igale eesti hingele, seda enam, et ruumid, mille leidmine möödunud aastatel vaeva ja kulu nõudis, on seltsil juba oma käest nii-kui-nii olemas, ja aktuse eeskava on ju harilikult lihtne — Eesti laulud on laulukooril

endistest aastatest käes, kõnede ettevalmistus, kui seda üldse tehakse, suuremat aega ju ei võiks nõuda. Ainuke seletus on, et juhatuse liikmeil nähtavasti puudus häätahtmine, puudus austus ja armastus selle maa ja rahva vastu, kust nad ise nii kehaliselt kui ka vaimselt pärit on.

Pärast oli kuulda, et pühitsemist mingit ei olnud ega võinudki olla. Mõnikümmend inimest olevat kokku tulnud teineteist vastastikku süüdistama ja söimama. Mitmed olevat, iga-aastase traditsiooni järgi, tulnud vaatama, kas vahest seltsis Eesti iseseisvuse aastapäeva puhul midagi tehakse, kuid nähes, et midagi ei tehtud, otsekohe jälle minema läinud.

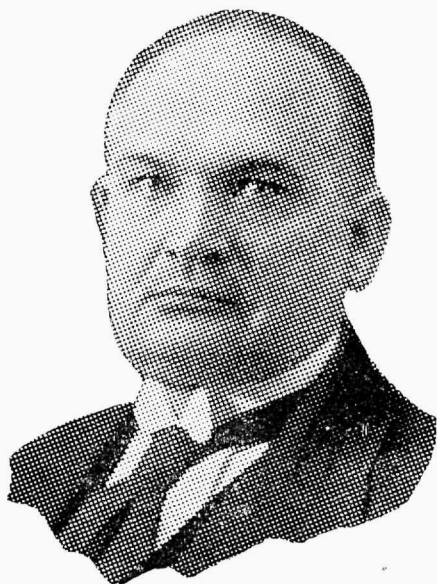
Nii siis tahtsin siin väljendada seda pettumust ja kibedust, mis on kogunud hinge selle uue „Eesti“ Hariduse Seltsi teguviisi üle. Uuel seltsil on kahtlemata kohustused nende rahvuslike seltside liikmete vastu, kes temaga ühinesid ja kelle poolt Eesti iseseisvusepäev rahvuslikuks pühaks uue „Ühendatud Eesti Seltsi“ põhikirja üles võeti, ja nagu kuulda, ei olevat viimase ajani see punkt seltsi põhikirjast muudetud. Nii talitas juhatuse kogu seltsi põhikirja vastaselt.

Millal saame meie, arurikas New-Yorgi eestlaste pere, nii kaugele, et kaoksid omavahelised nägalemised, arusaamatused, isiklik jonnakus, ja et tunneksime ennast ainult eestlastena neil vähestel juhtudel, kus meie teineteisega siin üldse kokku puutume, et tunda ennast ettekujutusteski kodu, oma rahva hulgas. Tülikas meil põhjusi ei ole, kuid läbi eestlased teineteisega ei saa, nähtavasti ei taha või ei oska saada. Uue seltsi poolt aga oli see taktiliselt vale samm — selle asemel, et alal hoida ühinemise läbi saadud saavutusi, et oma ümber koondada rohkem eestlasi, aitab ta rahulolematust ja pahameelt tekitada, sest enamuses tunneme end eestlastena ja ütleme seda uhkesti kõigile — kogu maailmale!

Kahjuks ei ole meil praegu New-Yorgis eestlaste oma häälekandjat. Seepärast katsun oma mõtteid edasi anda Kodu-Eesti ajakirjanduse kaudu, mida siin võrdlemisi laialt loetakse ja jälgitakse.

**New-Yorgi eestlane.**

# UUS VABARIIGI VALITSUS.



Riigivanem **Konstantin Päts.**

Käesoleva aasta alguskuul elas Eesti vabariik üle ka valitsuskriisi, mis aga pea ja kergesti lahenes.

Pärast 1929. a. riigikogu valimisi moodustas tööerakonna juht O. Strandman valitsuse, kuhu kuulusid ka põllumeeste kogud, rahvaerakond, kristlik rahvaerakond ja asunikud. Ametisse astudes tööerakonna poolt ennustati O. Strandmani valitsusele suurt tulevikku. Kuid maailma majanduskriisi süvenemisega tuli ka Eesti majanduselus ilmsiks raskusi, mis valitsuse tegevusele jätsid kitsad võimaluspiirid. Juba varakult tuli kuuldavale arvustavaid hääli Strandmani valitsuse majanduspoliitika suhtes, mis ajaga koos aina kõvenesid.

Kuid riigivanem O. Strandman suutis veel kaua hoida valitsuse koos, peamiselt järeleandmistega suuremate erakondadele. Kui tulid Diskonto- ja Kommertsipanga krahid, hakati tõsisemalt kahtlema Strandmani valitsuse majanduspoliitikas.

Paralleelselt sellele hoidis meeli pinevil Narva kose saatuse küsimus. Määratu 70.000 hobusejõuline jõuallikas seisab idapiiril kasutamata. On mitu korda pakutud välismaa rahandusgruppidele kontsessioone jõujaama ehitamiseks, kuna riigil endal selleks puudub kapital, kuid nendest kauplemistest pole saanud asja. Peamiselt on soovitud, et asja juure



Välisminister **Jaan Tõnisson.**



Sise- ja kohtuminister  
**J. Hünerson.**

asuks Inglise kapital, kuna Saksa kapitali puhul Saksa majanduslik mõju kujuneks Eestis ehk liig suureks.

O. Strandmani valitsus tahtis anda n. n. väikest kontsessiooni Kreenholmi vabrikule, kelle taga seisis üks kohapealne muulaste pank ja saksa kapital. Kreenholmi vabrik oleks laiendanud oma jõujaama ja hakanud andma põlevkivitööstusele voolu. Valitsuse poolt oli antud sellele grupile suuri lubadusi ja lubatud ka ehitustega teha algust. Asjast oli üldsus vähe informeeritud, mispärast tekkis selle kose loo ümber hulk igasuguseid kuuldusi. Päämiselt kardeti, et kui väikese kontsessiooniga vähendatakse Narva kose vaba jõudu, siis võimatuks muutub kunagi suure kontsessiooni väljaandmine.

Samal ajal aga palus endale optiooni kontsessiooni saamiseks Inglise Standard Industrial Trust. Eriti rahvaerakonna poolt nõuti, et väikest kontsessiooni ei võiks enne anda välja kui pole selgunud, kas Trustist ei saa suure kontsessiooni võtjat. Kuna aga valitsus ikka tahtis



Majandusminister  
**M. Pung.**

väikest kontsessiooni läbi viia, töusis tõsine lõhe koalitsioonis.

Õli tulle kallas ühe ajalehe — „Postimehe“ — följeton, mis puudutas



Haridus-sotsiaalminister  
**J. Piiskar.**



Põllutööminister  
**A. Jürman.**



Kaitseminister  
**A. Kerem.**

Narva kose ümber käivaid kauplemisi. See pahandas riigivanemat seevõrd, et rahvaerakonna esindajal tuli valitsusest lahkuda.

Põllutööminister A. Keremi lahkumisega jäi vabaks ministrikoht, mis alati on olnud tüliõunaks põllumeeste ja asunike vahel. Põllumeeste kogud

arvasid, et nüüd on aeg, mil see koht peab kuuluma nende erakonnale. Asunikud jälle olid valmis leppima põllutööministriga ükskõik missugusest rühmast, mitte aga põllumeeste kogudest. Valitsuse täiendamise ümber kestsid läbirääkimised kaks nädalat, mis aga tulemusi ei annud, ja 4. veebruaril lahkus ametist O. Strandmani valitsus, kuna ei jõutud valitsust täiendada.

Uue valitsuse moodustamise ettepanek tehti Konstantin Pätsile. See algas läbirääkimisi rühmadega platvormi asjus. Viimaks põllumeeste kogude, majandusrühma, rahvaerakonna ja sotsialistide vahel lepiti valitsuse tegevuskava asjus kokku ja nendest rühmadest loodigi uus koalitsioon. Juba 12. veebruaril kinnitati uus valitsus ametisse ja 17. veebr. esines see deklaratsiooniga. Uus valitsus tegi osaliselt ümber ka endise valitsuse poolt esitatud vabariigi eelarve ja märtsikuul võeti see vastu tasakaalus 6.289.706 krooniga.

Praegusse valitsusse kuuluvad: Riigivanem Konstantin Päts, sisekohtuminister J. Hünerson



Teedeminister  
**A. Oinas.**



# Kodumaa sündmused.

## Uus aasta

võeti vastu meeleolurikkalt. Kordkorralt uue aasta vastuvõtmised Eesti linnades muutuvad ikka pidulikumaiks. Tallinnas, raekoja ajanäitaja ees, rahvas tõstis õhku mitu autot ja linn säras rakettide valguses.

3. jaanuaril mälestati vabadussõja lõpu päeva. Rahu allakirjutamise momendil, kell ½11 katkestati kogu riigis igasugune liikumine kaheks minutiks. Linnades peeti paraade ja aktusi, kus tuletati meele vabaduse eest langenuid.

4. jaanuaril oli Tartus raske autoõnnetus. Emajõel kukkus jäävõtmise auku auto ühes 9 seesolijaga. Auto ühes nelja seesviibijaga tõmmati järgmisel päeval jõest välja, teised laibad saadi kätte alles kevadise jäälagunemise ajal.

Jaanuarikuus tuli maha haruldaselt rohkesti lund. Paiguti ulatus lumi maal katuseäärteni. Väikelinnades pärast jalgteede puhastamist võis näha ainult teisel pool tänava äärel kõndijate päid. Niisugust lumerohkust praegune inim põlv ei mäleta varem olevat olnud.

Suvel vastuvõetud teravilja kaitseseaduse põhjal teostas valitsus talve jooksul

rukki ostu põllumeestelt. 1930. a. saagi üle jäägid osteti põllumeestelt ära kolmes järjus; üldse osteti rukist 600 miljoni krooni eest. Viljamonopol on säetud sisse välismaa viljadumpingu vastu.

12. jaanuaril kirjutati alla kaubaleping Eesti ja Leedu vahel. Eesti hakkab ostma Leedust rukist ja nisu, Leedu ostab Eestist manufaktuurkaupu, põlevkiviõlilisi ja bensiini.

Elmisel aastal aset leidnud Diskontopanga pankrott tekitas rahutut meeleolu raha pangas hoidjate keskel. Kustki poolt hakati levitama kuulujutte Eesti Kommertspanga kohta, mistõttu kõik hoiusummade omanikud ruttasid oma summasid välja võtma. Pank sattus seetõttu raskustesse ja lõpetas väljamaksmised 12. jaanuaril. Pääle selle ühines üks Pärnu pank Tallinna Krediitpangaga ja Tartus ühinesid kaks panka.

Kuna talupoegade elu Venemaal muutus väljakannatamatuks, algas suur talupoegade põgenemine teistesse riikidesse. Eestisegi põgenes Venemaalt salaja üle piiri mitukümmend Eesti perekonda.

ja põllutööminister A. J ü r m a n  
põllumeeste kogudest, välisminister  
J a a n T õ n i s s o n ja kaitseminister  
A. K e r e m rahvaerakonnast, ma-  
jandusminister M. P u n g majandus-  
rühmast ja haridus-sotsiaalminister  
J. P i i s k a r ja teedeminister A. O i -  
n a s sotsialistlikust tööliste parteist.

Käesolev valitsus on nõnda ütelda  
kahe tiiva valitsus, äärmuste valit-  
sus, kuna keskerakondadest on valit-  
suses ainult rahvaerakond. Seda vaa-  
deldakse kui huvitavat eksperimenti.  
Igatahes aga valitsusel on praegu tu-  
gev ja kindel seljatagune ning koa-  
litsioon näib olevat püsiv.

Kartulikasvatatajatele tekitas muret su-  
vise saagi realiseerimine, kuna teised riigid  
kaitsetollidega kitsendasid meie kartuli  
sissevedu. Kartulikasvatatajad nõudsid, et  
riik segaks bensiini sekka piiritust ja et  
öeldaks üles piiritusega salakaubitsemise  
vastu sõlmitud konventsioon, millest ar-  
vatakse olevat kasu meie piirituse-turu  
laienemisele.

Põllumeeste kogude ja rahvaerakonna  
poolt on mitmel korral tehtud juttu riigi  
põhiseaduse muutmise vajadusest ja presi-  
dendi instituudi sisseadmisest, riigikogu-  
liikmete arvu vähendamisest jne. Põhisea-  
dust saab muuta rahvahääletuse teel, kus-  
juures peab olema muutmise poolt üle  
poole hääleõiguslike arvust. Kuna aga  
põhiseaduse muutmise küsimuse suhtes vä-  
hem teadlikud hulgad jäävad passiivseks,  
siis oleks vaevalt mõeldav, et mõni ettepa-  
nek rahvahääletamisel tarviliku enamuse  
saaks. Seepärast kavatsesi rahvahääleta-  
mise seadust muuta ses mõttes, et ettepa-  
neku läbimiseks on tarvis ainult liht  
hääleenamust. Märtsis peeti Vabadussõja-  
laste Liidu koosolekut, kus samuti haru-  
tati põhiseaduse küsimusi ja esitati vali-  
tusele põhiseaduse muutmise kava, mis  
tuleb panna rahvahääletusele. Riigikogu  
komisjonis on võetud vastu seisukoht, et  
hääletamine sellel rahvahääletamisel oleks  
sunduslik ja mittehääletajad langevad  
5-kroonilise trahvi alla. Kui riigikogu võ-  
tab vastu selle valimisseaduse muudatuse,  
siis selles asjas rahvahääletust ei tule ja  
põhiseaduse muutmise rahvahääletus võib  
tulla umbes 1932. a. kevadel riigikogu va-  
limistega ühel ajal. Kui riigikogu seda  
vastu ei võta, siis tuleb enne muuta vali-  
misseadust rahvahääletuse teel ja siis alles  
saaks asuda põhiseaduse muutmise rahva-  
hääletusele.

Statistika Keskbüroo kokkuvõtete jä-  
rele veeti 1930. aastal Eestist välja kaupu  
96,4 milj. krooni eest, sissevedu oli aga  
98,3 milj. kr. eest. Väliskaubanduse pas-  
siivsus oli järgnevalt 1,9 milj. krooni. Põl-  
lumajandussaaduste väljavedu on suuresti



**Miss Estonia — Lilli Silberg.**

Eesti 1931. a. iluduskuningannaks  
valiti käesoleva aasta alul preili Lilli  
Silberg Tallinnast. Miss Estonia võttis  
osa ka Miss Europa valimistest Pariisis,  
kus tal oli suur edu.

Miss Estonia võistleb ka Miss Uni-  
versumi valimistel Buenos Airesis käes-  
oleva aasta sügisel.

kasvanud, kuid hindade langus tõi selle väliskaubanduse passiivsuse.

25. veebruaril peeti Eesti vabariigi de jure tunnustamise 10. aastapäeva. 1921. a. 25. veebruaril liitriigid otsustasid tunnustada Eesti vabariiki de jure.

Veebruarikuu algas suurte külmadega. Mõnes kohas, näiteks Petseris, oli külma kuni 38° R.

Tartu ülikooli inglise keele lektor Peters oli korduvalt tarvitanud haavavaid ütelsi oma loenguil eestlaste ja eesti keele kohta ja peale selle said avalikuks ta sekeldused naisüliõpilaste eratundidega. Asi sünnitas suurt pahameelt, mis kestis kuni 11. märtsini, mil vabariigi valitsus Petersi tema kohalt tagandas.

18. märtsil teatas kirjanik Rich. Roht kriminaalpolitseile, et ta on võltsinud veksleid umbes 5000 krooni suuruses. Rich. Roht paigutati vanglasse ja ta ootab kohut.

24. veebruaril pühitseti vabariigi aastapäeva. Kodumaal pühitsetakse seda igas vallas ja kõik elamud on kaunistatud riigilippudega sellel suurimal rahvuspühal. Igalt poolt välismaalt saabus teateid, et ka väliseestlased seda päeva on pühitsenud koosviibimiste, aktuste ja peoõhtutega.

Endine Dvigateli vabrik Tallinnas, mis sõdade ja okupatsiooni tagajärjel muutus töötamiskõlbmatuks ja jäi osalt peremeeseta, tõmbas enesele Riia ja Saksa rahameeste tähelepanu, kes asusid tehase omandamisele, et seda uuesti panna töötama.

27. veebruaril sai suusatamisel õnnetut surma meie kaitseväge parim sportlane ja mitmekordne suusatamisemeister leitnant A. Veborn. See oli suur kaotus meie kaitsevägele.

8. märtsil leidis aset verine sündmus Eesti-Vene piiril Dolgaja Niiva küla lähe-

dal Narva taga. Piirivalvur A. Pihu märganud, et üks valge mantliga kaetud mees liikunud suuskadel Vene piiri poole. Piirivalvur tahtis ülejooksikut tabada, kuid sellele jooksid vastu üks vene punaväelane ja piirivalve sastaava ülem. Vene punaväelane laskis eesti piirivalvuril kuuli kaelast läbi, kuid piirivalvur Pihu laskis sellejärele maha valges mantlis üle piiri põgeneja ja vene punaväelase ja jooksis siis ise oma kordoni poole. Kui mindi sündmuse kohale, olid venelased viinud laibad ära ja surmasaanut üle piiri käijat ei saadudki teha kindlaks. Arvatavasti oli see tähtis vene salakuulaja.

13. märtsil viis torm jääpankadega 30 Kihnu hülgekütti Riia lahele. Kardeti nende hukkumist ja alustati otsimist. Mõnepäevase otsimise järele lennukitega leiti suurem osa hülgekütte kesklahelt jääpankadelt üles, ühe osa oli torm ajanud jäätükiga Kuramaa randa liivlaste juure, nii et kõik pääsesid eluga.

Märtsikuu jooksul pandi Tallinnas toime mõned läbiotsimised piiri tagant tulnud põrandaaluse töö organiseerijate tabamiseks. Muu hulgas tabati kaks Venemaalt Eestisse saadetud põrandaaluste juhti, Osvald Kivisson ja Alvine Puusepp, kes Venemaal saanud ettevalmistuse riigikukutamise organiseerimiseks. Osvald Kivisson sai kinnivõtmise juures haavata. Ta on kuue aasta eest Eestist Venemaale lahkunud. Alvine Puusepp on aga Siberi eestlane.

11. aprillil jõudsid veel Eestisse kaks optanti — Leena Siiman ja ta tütar Helena Siiman. Nad olid opteerunud Eestisse juba pärast vabadussõda, kuid Vene võimud ei lasknud neid tulema. Teised, keda tulema ei lastud, on vahepeal astunud tagasi vene kodakondsusse. Tulijad rääkisid palju eesti asunikkude väljakannatamatust elust Venemaal.

12. aprillil korraldas Soome iseseisvuse liit Soomes ülemaalse Eesti päeva. Kogu

Soomes peeti üle 300 Eesti õhtu, kus kanti ette eesti muusikat ja peeti kõnesid Eesti üle. Helsingis peeti suured Eesti pidustused, kuhu oli palutud külalisi ka Eesti silmapaistvate riigimeeste, väejuhtide ja seltskonna hulgast.

Aprilli lõpul ilm läks äkitselt kevadeks, mille tagajärjel tekkis suuri uputusi jõgede piirkonnas. Suurvesi lõhkus Avinurme raudteesilla, Võrumaal lõhkus palju veskitamme ja sildu, Kasaris ja Pärnumaal uputas talusid. Mõnes uputusrajoonis olnud eluhoonetes ja lautades vett meetri sügavuselt.

Vabariigi valitsus andis oma nõusoleku, et n. n. „uus-sakslasile“ võõrandatud mõisate eest tasumaksmise küsimus läheb Eesti-Saksa vahekohtu otsustada. „Uus-sakslasiks“ nimetatakse neid endisi mõisnikke, kes astusid Saksa kodakondsusse alles pärast mõisate võõrandamist. Nende huvide eest võitleb Saksa riik. Lepituskomisjoni liikmeiks on Hollandi kõrgeim tribunaal-eesistuja prof. van Slooten, Soome saadik Kopenhaagenis prof. Tala ja Rootsi endine kohtuminister J. Vestman.

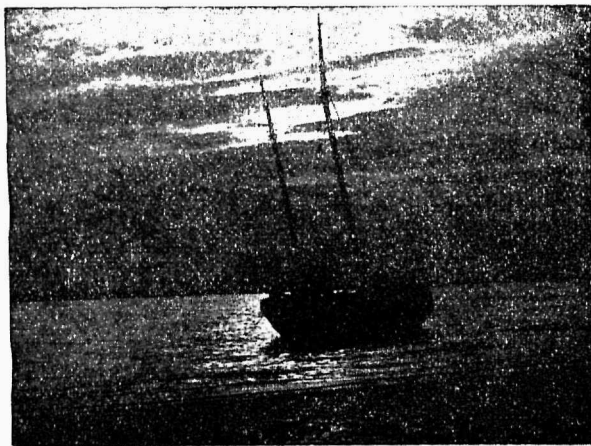
1. mai möödus Eestis kõigiti rahulikult. Ainult Tartus taheti mõni päev enne seda tabada öine kommunistlik üleskutsete väljakleepija. Tekkis laskmine, milles põrandaalune A. Botin (venelane) sai haava-

vata. Politseinikule tungis kuul saapakontsa. A. Botin suri haavasse.

Kolmandal mail pühitseti üle maa jüriöö-mässu mälestust. Teatavasti oli 1343. a. jüriöö-mäss viimane ja suurem eestlaste vastuhakkamine maa vallutajatele. Nagu siis rahvavanemad tuledega andsid kogu maale märku võitluse algamiseks, nii ka nüüd sel õhtul tehakse tuleid ja rongkäike tõrvikutega. See komme on saanud ülemaaliseks. Mõnelt poolt vaadatakse sellele arvustavalt, et pole mõtet pühitseda lüüasaamist, teiselt poolt jälle võetakse seda mässu kui organiseeritud rahva ülesastumist rõhuja vastu ja mälestatakse julgete meeste julget tegu.

Eestis juhtus 3. mail jälle lennuõnnetus. Paksus udus sõitis kaitseväge lennuk vastu Lasnamäe punast tuletorni ja purunes. Lendurid major Sööt ja veltveebel Sepp surid haavadesse.

Riigikogu istungjärgu lõpul tuleb vastuvõtmisele rida tähtsaid seadusi, nagu „põllutöökoja seadus“, „maa krediit-kassade seadus“, „käitisvanemate seadus“, „8-tunnilise tööpäeva seadus“ jne. Põllutöökoja asutatakse põllumajanduse huvide kaitseks, maa krediitkassad jätkavad veneaegsete krediitkassade tööd. „Käitisvanemate seadus“ ja „8-tunnilise tööpäeva seadus“ viiakse läbi kokkuleppe põhjal sotsialistidega.



Haapsalu laht.

## Eesti kirjandus möödunud aastal.

Eesti kirjanduses kestis 1930. aastal romaani võidukäik veel edasi. Lugeja maitse on kaldunud suure vormi poole. Romaane loetakse, ostetakse, romaane tahetakse kirjastada. Novelli vastu on huvi jäänud nõrgemaks ja isegi mõned kauemini vastu pidanud novellistid on asunud romaani alale. Luuletused samuti on jäänud tähelepanust kõrvale, kuigi poesia kunstiline tasapind siiski näitab tõusu. Uue alana meie algupärase kirjanduses hakkab võtma maad reisirakjeldus.

Möödunud aastal rikastus meie kirjandus ligikaudu kümne algupärase romaani võrra. Kirjastus „Loodus“ korraldas jälle romaani-võistluse, mille tulemuseks oli kolm auhinnatud romaani. Esimese auhinna sai seni tundmatu naisautor Helene Ranna romaani „Keha ja vaimu“ eest. Romaani sisu on kuhugi kaugele Saaremaa külla õpetaja ametisse sattunud noore haritud preili suhtumistest küla ümbruskonnale ja ta abiellumine hariduslikult madalamal seisva talumehega ja hariduse eriaastmeist tingitud vastoludest põhjenevaist üleelamusist. Romaanis on mõndki uut ja saaremaalist, üldiselt aga autori esikteos kannatab ka oma puuduste all. Johannes Lapp sai teise auhinna romaani eest „Isamaa eest,“ milles kujutatakse demobiliseeritud vabadussõjalase uuesti kohanemist oma koduümbruskonnas pärast sõda. Romaan on kirjutatud hoogsas sõdurlikus keeles. Kolmas laureaat P. Krusten oma romaani „Õilise vale“ on tunginud eesti kohtunike ja õigusteadlaste perre, kus ta kujutab kirjanduslikus vormis tuntud kohtunikke ja nende kohtumõistmist. Uus, jõuline proosamees A. Jakobson avaldas romaani „Kõlme

vaeva tee“, mis sai arvustajate poolt hää vastuvõtu osaliseks. Samalt autorilt ilmus veel ta kavatsatud suure neljaandelise romaani „Tuhkurhobune“ kolmas anne. Selles hiiglaromaanis autor kujutab eesti alevi elanikkonda suure maailmasõja ja revolutsioonide keerises, maalides seda miljööd realistliku mahlakusega. Vastilmunud kolmandat osa hinnatakse paremaks kui kaht varem ilmunud osa.

Kuulsaks saanud Richard Rohd üllatas jälle lugejaskonda hää romaani, mille nimi on „Elu on ilus“. See on ränduri-romaan. Autor seikleb ja rändab ilusa suve jooksul kodumaal, satub ootamatult paigast paika ning nendest rännumulleist on sündinud meeleoluline ja lugejaid köitev teos.

Mait Metsanurgalt ilmus romaan „Fr. Arraste ja pojad“, mille aine on eesti nüüdisaja ärimeeste keskel. Arvustajate poolt see romaan on tunnustatud möödunud aasta parimaks.

Jaak Käerner läkitas kirjandusturule kaks romaani: „Unustatud Emajõgi“ ja „Naine vaeses maailmas“. Mõlemad käsitlevad naise hingeelu ja lõpevad traagiliselt. Nendel romaanidel on vähe tegelasi, kuid seda põhjalikum on süvenemine peategelase hingeellu.

Mats Mõtslane on kirjutanud kergesisulise ja rahvaliku romaani „Mäng“, milles kujutab praegusaja külaharitlaste elu ja arvustab ja moraliseerib nende kallal. Kirjandus-kunstiliselt see romaan pole kõrgele ulatuv, kuid Mõtslase romaane loetakse sellest hoolimata rohkesti.

Kauneim ja liigutavaim raamat kogu möödunud aasta proosas on siiski

Oskar Lutsu jutustus lapsepõlvest „Vanad teerajad“. Autor kujutab siin üht oma lapsepõlve suve ja seiklusi temale nii õnnelikus soojas laadis. Kuna Luts on tegutsenud kirjanduse alal juba ligi paar-kümmend aastat, annud selle aja jooksul palju hääd ja keskpärast, on see viimane raamat siiski parem kõigist ta elmistest.

Pääle nende on algupäraseid romaane ilmunud veel A. Raagilt „Kaduval teel“, mille tegevus sünnib asunike keskkonnas; Valter Uibopuult romaan „Suletud ring“, politseinike romaan; Betty Alverilt romaan „Invalidid“ ja E. Männikult „Hall maja“. Viimase romaani ainestik on avaliku maja õhkkonnast.

Vestekogusid on ilmunud vanalt vestemeistrilt O. Lutsult „Kuidas elate?“ ja noorelt följetonistilt R. Jannolt „Ringhäälik“. Need on lõbusad jutujahvatused kodumaa päevasündmusist ja juhtumusist.

Kõige kehvem oli draamatoodang. Kunstilise küpsuseni ulatus sellest ainult üks teos — A. Adsoni „Lauluisa ja kirjaneitsi“, milles on päätegelasiks Lydia Koidula, Fr. R. Kreutzwald ja J. V. Jansen. Näidendil oli teatris suur kordaminek. See on esimene juhused, kus näitelavale toodi eesti ajaloolised isikud. Ja veel need kõige armsamad, kõige suurema tähtsusega teerajajad ärkamisajast. Teistest näidendeid pole midagi suuremat ütelda.

Paremaid luuletuskogusid ilmus viis, August Alle avaldas üle hulga aja kogu „Ummiklained“, teise värsikogu, Marie Underilt tuli kogu „Lageda taeva all“, mille eest autor sai Naisliidu auhinna 500 krooni. Joh. Semperilt ilmus kogu „Päike rentslis“, Joh. Schützilt „Peipsist mereni“ ja Joh. Barbaru-

selt „Maailm on lahti“. Kõik need luuletuskogud on sisukad ja viivad meie värsikunsti edasi ja kõrgemale.

Reisikirjeldustest ilmus K. A. Hindrey „Kongosõit“, Aafrika reisi kirjeldus, K. Astilt kolm annet India reisi kirjeldust, J. Lintropilt reisikirjeldus Türgimaalt ja A. Antsonilt ja R. Sirgelt raamat praegusest Venemaast.

## Jakob Mändmets †.

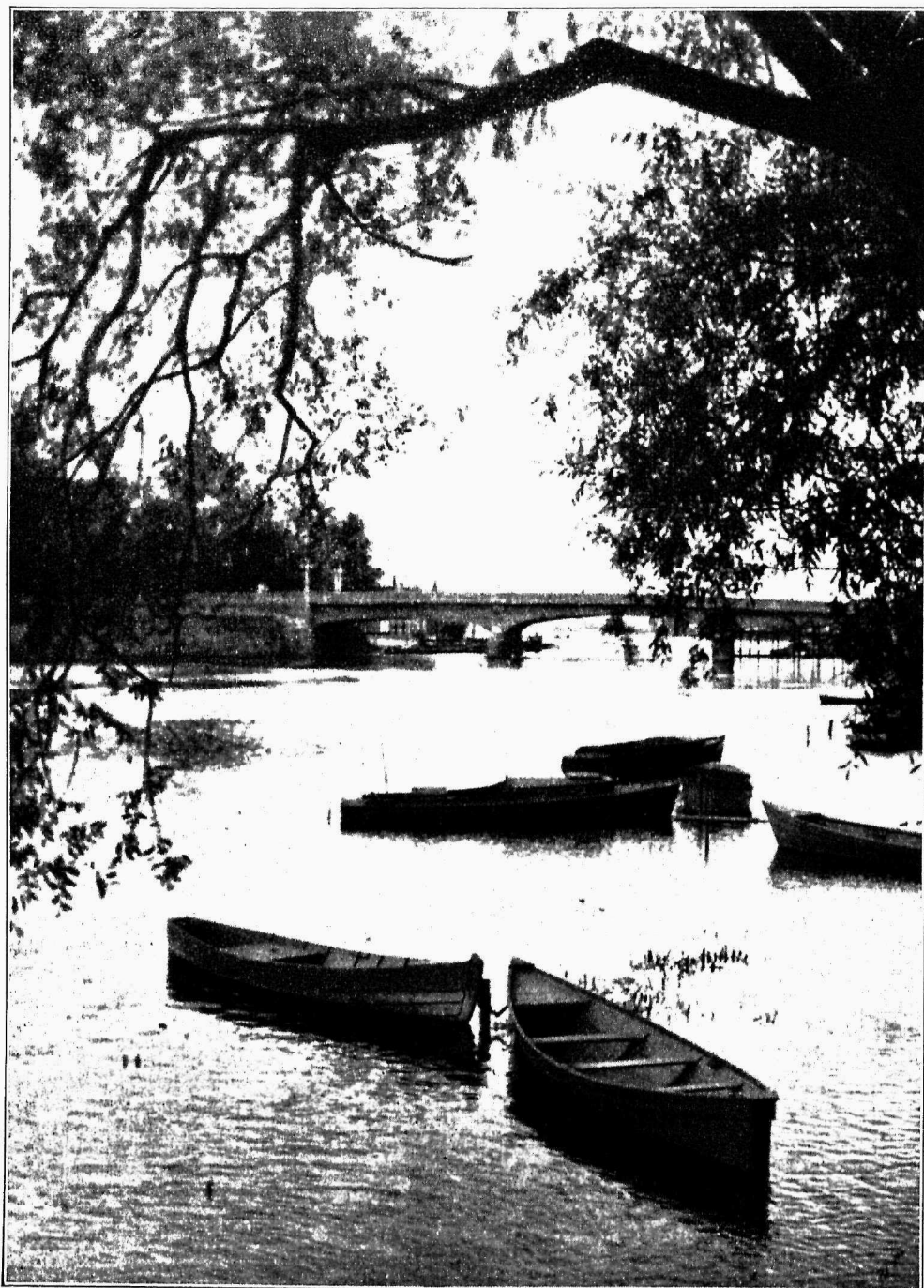


25. detsembri, esimese jõulupüha, õhtul suri ootamatult meie vanem ja viljakam kirjanik Jakob Mändmets.

J. Mändmets sündis 17. juulil 1871. a. Saaremaal, Järvemetsal. Õppis Kärla kihelkonnas ja Kaarma seminaris ning asus õpetaja ametisse, millelt hiljem siirdus ajakirjanduse tegevusväljale. Alates 1887. a. on ta vahetpidamata avaldanud pikemaid ja lühemaid jutustisi ja näidendeid, tõustes meie kirjanduses väga silmapaistvale kohale. Oma jutustuste suure soojuse ja eluläbisuse tõttu sai ta loetavamaks kirjanikuks Eestis. Juba mõnd aastat annab Eesti Kirjanduse Selts välja ta teoste täiskogu.

1928. a. pühitses ta oma ajakirjandusliku tegevuse 25. juubelit.

Tema surm tuli vara ja ootamata ning ta lahkumine on eesti rahvale suureks kaotuseks.



Emajõgi ja Vabadussild Tartus.

# Organiseeritud Välis-Eestist.

## New-Yorgi Eesti Haridusseltsi tegevus uues ajajärgus.

### Seits uutes korralikkudes ruumides.

Eesti Seltsi tegevusele New-Yorgis kujunes suureks takistuseks alaliste ruumide puudus. Sellest oli tingitud oma maja ehitamise kooperatiivi asutamine. Käesoleva aasta alul on aga seltsil õnnestunud ruumide küsimust väga soodsalt lahendada. On läinud korda seltsile üürida sobivad ruumid Harlemis, 310 Lenox Av., 125. ja 126. uulitsa vahel „Masonic templis“. Üürile-

ping on sõlmitud kolme aasta pääle, mille järgi esimesel aastal tuleb maksa üüri 1800 dollarit, teisel aastal 1900 doll. ja kolmandal — 2000 dollarit.

Ruumid on väga uhked, milliseid ühelgi Eesti seltsil New-Yorgis veel pole olnud. Saal mahutab vabalt 400 inimest. Vajaline mööbel oli sees juba üürileandja poolt, nii toolid, lauad, kroonlühtrid laes, riiete-



Praegune New-Yorgi Eesti Hariduse Seltsi juhatus ja revisjoni-komisjon. Pahemalt paremale lugedes juhatuse liikmed: **B. Nurmisen**, **M. Rei**, **A. Lootus** (laekahoidja), **J. Preast** (esimees), **E. Derrick** (sekretär). Revisjoni komitee: **I. Leivat**, **W. Reip**.





**New-Yorgi Eesti Hariduse Seltsi laulukoor.** Keskel istub laulukoori juhataja proua **Olly Kukepuu**. Paremal äärel seisab seltsi esimees h-ra **J. Preast**. Üles võetud eestlase hra **Paul Lepa** poolt seltsi näitelaval. Tagasein on maalitud noore eesti maalikunstniku hra **H. Rossi** poolt.

hoiuruumi sissesead, kaks vahetust akna-kardinaid, suur raud-rahakapp, kaks büroolauda, kaks gloobust, Steinway tiibklaver, harmoonium jne. Ümber saali on kõrgem aste toolidega tantsu päältvaatajatele, nii et neil varvastele astumist pole karta.

Sissekäik uulitsalt on ilus ja puhas. Kaks marmortreppi viivad ülles kolmandale korrale, n. n. Corintian Hall'i, kus asubki nüüd E. H. Selts. Kahe poolega massiivne uks avab sissepääsu avarasse ruumi, mis madala vaheseinaga jagatud kaheks. Üks neist täidab eesruumi ülesandeid, kuna teises on einelaud. Riietehoiuruumist viib kahe poolega uks saali ja vähem uks riiehoiuruumi. Einelauas on alati saadaval kõik külmad toidud, kus ei puudu ka Eesti sült ja muud rahvuslikud toidud. Soojade toitudega restoraani sisseseadmiseks ei ole luba, kuna terve Masonic temple'i võtavad enda alla igasugused klubid ja looshid, kellele ei meeldiks toitude lõhnade levimine.

Einelauast läheb uks bürooruumi, kus peetakse juhatuse ja osakondade koosole-

kuid. Samas asub ka seltsi raamatukogu. Ruumid meeldivad inimestele väga ja siia tullakse häämeelega kokku.

Uute eeskujuliste ruumide omandamisega on nüüd oma maja chitamise kavatsus pikemaks ajaks lükatud edasi.

Uutes ruumides on alanud elav tegevus, mis tähendab õieti uut ajajärku Eesti seltsi töös.

7. veebruaril oli uue seltsimaja avamispidu, millest võttis osa 400 eestlase ümber — erakordselt suur arv. Esines tervituskõnega esimees J. Preast, kuna eeskava täitsid segakoor pr. Olly Kukepuu juhatusel, deklamatsioonid, katkend näidendist „Punga Mart ja Uba Kaarel“ (prl. Leida Rei ja hr. A. Lell), kvartett ja naisvõimlejate trupp.

21. veebr. oli näitemänguõhtu, kus ette kanti Arnold ja Bachi kolmevaat. näidend „Vooruslik abielumees“. Harjutamisel on H. R a u d s e p a „M i k u m ä r d i“.

Muidugi on nüüd seltsil igal laupäeval oma ettekannete ja koosviibimise õhtud.

Tegevus on kujunenud väga laialiseks, sest kõrge ruumideüüri tasumine nõuab pingutamist.

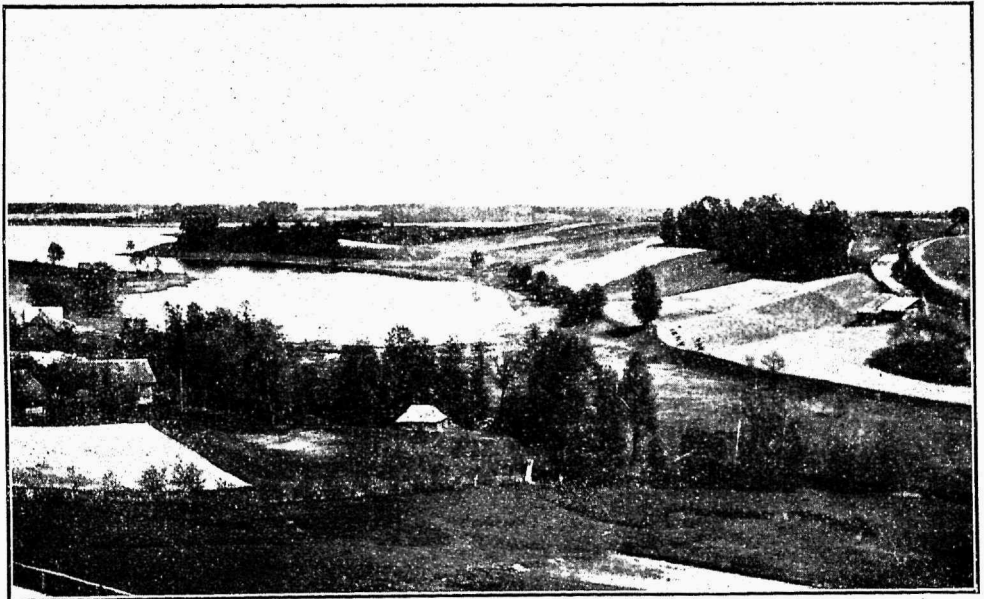
Seltsi laulukoor on tublisti täienenud ja esineb sageli. Juhatab kauase vilumusega pr. Olly Kukepuu.

Edukalt tegutsevad ka teised osakonnad. Oli kavatsus ellu kutsuda ka kirjandusosakonda, mis seltsil seni puudus.

Möödunud aastatel sai kombeks seltside poolt ühiselt korraldada vabariigi aastapäeva pühitsemine 24. veebruaril. Käesoleval aastal ootas eestlaste-pere seda korraldust uue ühendatud Haridusseltsi poolt. Kuid mingisugusel laiemale eestlaste hul-

gale teadmata põhjusel jättis Eesti Haridusseltsi juhatus vabariigi aastapäeva aktuse tänavu korraldamata. Kahtlustatakse, kas siin mitte mõjuandev pole olnud kommunistlike elementide mõju, kes Eesti vabariiki kuidagi ei suuda seedida ja selle meeeldi maha müüksid Venemaale, seepärast siis ka vabariigi aastapäeva pühitsemisele vastu töötavad. Loodame siiski, et aktuse ärajätmise põhjustasid mõjuvad asjaolud või arusaamatus ja et see samm eestlaste liitunud peres uueks lahkeliide põhjuseks ei saa.

R.



Rõuge maastik.

# **Ringvaateid välismaal.**

## **Eesti kommunistide päevamured New-Yorgis.**

Oleme juba varemini märkinud (v. V. E. Almanak nr. 4, 1930. a.), et Eesti kommunistide asi New-Yorgis kuidagi jalgu alla ei võta. Küll räuskab nende poolt väljaantav „Uus Ilm“ agaralt ja upitab püsti tühja kotti, kuid New-Yorgi suur eestlastepere ei erutu. Paljud neistki, kes varemini kommunistlikust maailmakorrast lootisid paremust, on nüüd sellest pettunud ja kommunismile selja pöörnud.

Välis-eestiline liikumine ei ole kommunismile mingisugust tähelepanu pööranud, hoidudes poliitikast ja pühendades oma töö välis-eestlaste rahvuslikule organiseerimisele ja toetamisele. Sellele liikumisele ei osuta mingisugust hädaohtu kommunistlik löhkumistöö, mille meelegeitlik rabelemine on ainult hääbumise tunnus.

Oma asjade tagurpidimineku põhjusi arvavad New-Yorgi Eesti kommunistlikud juhid leidnud olevat „Välis-Eesti Ühingus“ ja „Välis-Eesti Almanakis“.

„Valge-Eesti kodanlus paneb praegu erilist rõhku välis-eestlaste organiseerimisele päälle ja Ameerika päälle pannakse suurt rõhku,“ pajatab Am. E. T. K. Liidu üleskutse „Uues Ilmas“. — „Seda tõendab Välis-Eesti Ühingu ajakiri — „Välis-Eesti Almanak“.“

„New-Yorgis organiseerib valgekaart Haridusseltsi „erapooletu“ poliitika all praegu hoogsalt. Oma seltsimaja — ehkki üüritud — on asutatud ja kahtlust ei ole, et „vabariik“ neile siin rahalist toetust annaks, kui arvesse võtta praegust aega, mis sarnaseid asutusi rahapuudusel ähvardab sulgeda.“

Need on meeldivad komplimendid välis-eestilisele liikumisele. See tõendab, et asi soovitatavas sihis areneb, kuigi „Uus Ilm“

sõnad erapooletu ja vabariik toob jutumärkides, aga see on ju endastmõistetavast armukadedusest.

Viimane „Välis-Eesti Almanak“ on „Uuele Ilmale“ annud kirjutusmaterjali terveks kuuks ajaks. Kolmest numbrist läbi käivas kirjutises — „Valge Eesti murab pääd väliseestlaste organiseerimise kallal“ — rekomandeeritakse hästi pipardatult ja kommunistlikule kirjandusele ilmestavaks kujunenud stiili „lopsakusega“ almanakis nr. 5/6 ilmunud Georg Mere ja H. Tähe kirjutisi.

Oma osa saavad ka A. Pranspill ja J. Preast. Mõlema vastu on kommunistlikel juhtidel küllalt põhjust viha kanda, sest mõlemad on kommunismist pettunud ja seetõttu kommunistidega tublisti vastollu sattunud. Muidugi katsutakse neid nüüd maha teha igal võimalikul viisil.

Kuigi kommunistlikud juhid end igapidi tööliste huvide ainsate õigete kaitsjatena püüavad näidata, on pika aastaterea jooksul New-Yorgi eestlaste üldsus küllalt aru saanud, kui palju hääd neil on loota kommunistlikust „paradiisist“. Venemaa laiade hulkade orjastamine ei ole sugugi ahvatlev eeskuju. Teab Eesti tööline ka väga hästi, et kui ta ei ole kommunismi pooldaja, siis sellepärast ei pruugi ta olla ka puhtkapitalistliku maailmakorra jünger. Sotsiaalse õigluse saavutamiseks võivad olla töölikonnal mitmesugused arusaamised ja tõekspidamised, kuid need ei pruugi olla ainult kommunistlikud.

Välis-eesti liikumine ei sega maailma-vaateisse. Kuid ta asub rahvuslikul alusel ja ei saa seepärast loomulikult kaasa minna nendega, kes rahvuslust eitavad, kuigi need ise samuti selle rahvusluse kül-

jes ripuvad (või milleks siis Am. Eesti Töölise Komm. Liit, või milleks siis oma eestikeelne ajaleht jne.).

Tõsine eestlane ei tüssa end — ta jääb isamaalaseks ja tunnistab end avameelselt eestlaseks. Ta on uhke oma kodumaa pääle, oma sünnimaa pääle, ta ei salga oma sisetundeid ega jookse järele oleviku fatamorgaanadele.

Eestlased peavad hoidma kokku üle terve maailma: ainult see aitab nende hingelist ja majanduslikku seisukorda parandada võõra rahva seas.

„Uuele Ilmale“ oleme aga tänulikud Välis-Eesti liikumist propageerivate artiklite eest ja soovitame tal selles sihis niisama agaralt jätkata.

R.

## Eesti käsitööde näitus New-Yorgi koolis.

Prl. Leida Rei tähelepanu äratanud algatus.

Veebruarikuus s. a. äratas rohkesti tähelepanu New-Yorgis Theodor Roosevelti keskkooli õpilase Leida Rei (eestl.) poolt korraldatud näitus Eesti käsitöödest kooli raamatukogus. Siin olid esitatud Eesti puulõiked, nahatööd, rahvariided jne. Näitust täiendasid postkaardid ja ülesvõtted Eesti käsitöödest ja rahvariidetest.

New-Yorgi suuremad lehed „Times“ ja „Evening Journal“ töid suured ülesvõtted prl. Reist rahvariidetest ja tema näitusest. Keskkool, kus prl. Rei õpib, on tellinud prl. Rei kaudu oma kogusse terve seeria postkaarte Eesti rahvariidete üle.

Prl. L. Rei on agar tegelane ka New-Yorgi Eesti Haridusseltsis, kuhu ohverdab kõik oma vabad õhtud, mängides kaasa näitemängudes, lauldes kooris ja esinedes võimlejate trupis.



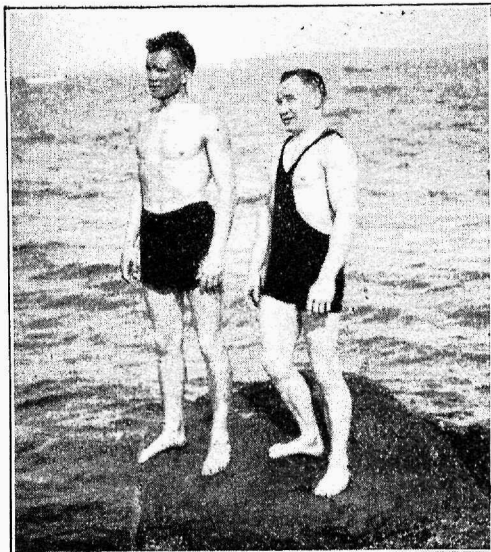
Prl. L. Rei oma käsitöö juures.  
Ülesvõtte „New-York Evening Journalist“.

## Jooni Välis-Leedu liikumisest.

Leedu rahvas on Baltikumi rahvastest suhteliselt kõige rohkem annud emigrante. Ja need on peaaesjalikult rännanud välja Põhja-Ameerika Ühendriikidesse.

Tsaarivalitsuseaegne surve oli Leedus tunduvalt tugevam kui teiste vähemusrahvaste juures. Suur-Vene ümberrahvastamise kava oli ette nähtud õige kauge tuleviku peale. Leedulased olid rahvas, keda loodeti uinutada surmale kõige enne, sest leedulaste ärkamisaeg jäi hiljaks ja venelased ei tahtnud lasta seda korduda leedulaste juures, mis toimus eestlaste, lätlaste ja soomlastega nende ärkamisajaga. Lee-

dulased olid juba varem aadli ja usu kaudu sattunud tugeva poola kultuurilise mõju alla. Venelased olid usus, et poolakad hiljem ehk varem venestuvad ja ühes nendega venestuvad siis ka leedulased, kes enne seda poolastuvad. Seepärast oli kõvasti keelatud leedu keele tarvitamine kirjas. Ainus dokument, mida võis koostada leedu keeles, oli surivoodil tehtav testament. Ajakirjandust ega kirjandust ei lubatud. Palveraamatuid veeti salaja sisse Preisiimaalt, kuid tihti piirati pühapäeviti kirikud ümber ja korjati rahva käest ära leedukeelsed palveraamatud. Umbes nii nagu



### Kaks kanget meest.

Poksija Palm ja maadleja Käpp mererannal Hunter's Islandis, New-Yorgi lähedal, pühapäeval väljasõidul eestlastega juulis 1930. a.

tehakse praeguseski Venes vähemusrahvuste kultuuriavaldustega.

See on vaid üks näide leedulaste raskest elust kodumaal, mis põhjustas emigratsiooni. See sündis juba möödunud sajangul. Kuna Ameerika olud olid võrratult vabamad ja teenimistingimused hiilgavad, rändas leedulasi sinna terved laevatäied ja praegu on Ühendriikides leedulasi ligikaudu üks miljon. Eriti rohkesti on neid Chicagos.

Mille poolest Ameerika leedulased võivad olla eeskujuks teistele rahvustele, on

nende rahvuslik ühistunne ja organisatsioon Ameerikas. Neil on omad suurearvulised kogudused ja päämiselt vaimulikud teevad kõik, mis on võimalik, leedu rahvuse alleshoidmiseks. Eeskujulik on ka koolikorraldus ja omaabi. Sellest tulebki, et leedulaste keskel tuleb ette vähe ümberrahvustumist ning teine põlv ja kolmas põlv pole veel loobunud oma rahvusest. Ameerika leedulastest on hulgad siirdunud tagasi kodumaale, kuna sääl praegu ülesehitustöös vajatakse haritud jõude. Ameerika leedulased on toetanud ka leedu rahvale aluse panemist ja igal aastal saadetakse säält suured summad kodumaale selle ülesehitamiseks. Ühel Ameerika leedulaste vastastikusel kindlustusseltsil on üle miljoni dollari kapitali. Olgu veel tähendatud, et ameerika leedulaste ajakirjandus nii arvuliselt kui ka sisuliselt on tugevam kui kodumaa oma.

Uuemal ajal on tekkinud rida leedu asundusi ka teistes maailmajagudes, eriti Lõuna-Ameerikas. Neis aga puudub selline kindel rahvuslik organisatsioon. Leedu välisministeeriumi poolt komandeeritakse lähemal ajal nendesse kolooniate organiseeriija, kes loob kindla aluse leedulaste ühinemisele nendes maades.

Välisleedulaste tähtsus leedu rahvale ja riigile on suur. Nad ei läinud mitte kaduma oma rahvale, vaid on nagu teiseks Leeduks, mis seisab niisama kindlalt nagu nende vana kodumaagi.

Kodumaal Leedus seni pole veel välisleedulastega sidemepidamise organisatsiooni. Lähemal ajal aga kutsutakse seesugune ellu — Välis-Eesti Ühingu eeskujul.

# Välis-Eesti Ühingu tegevus ja peakoosolek.

Ikka enam ja enam kogub välis-eestlasi Välis-Eesti Ühingu ümber. Juba tundub terav tarvidus suurejoonelise büroo järele, nagu see on teiste rikkamate rahvaste välis-rahvusühinguil. Kuid raske majanduskriis, mis haaranud kogu maailma, ei ole ka Eestit puudutamata jätnud, mistõttu tuleb organiseerimise tööd väikeste ja vabatahtlike toetussummade abil jätkata, mis tulevad peajasjalikult juhatause liikmetelt endilt n. n. liikmemaksude ettemaksamise näol jne. Osalt neil põhjusil, osalt ka töö rohkusest ja töötajate vähesusest tingituna on tulnud ette Välis-Eesti Almanaki väljaandmises väikesi viivitusi ja ebakorrapärasusi. Ainult ette kujutada, et tööd üle kogu laia maailma peab korraldama vaid 7 juhatause liiget, kes ka ise on koormatud oma tööga ja muredega, siis on see mõistetav. Kuid seda tööd tehakse suure armastuse ja innuga ning loodetakse tulevikus sekretäride hulka suurendada, mis organiseerimise alal tarvilik ja töö korrapärasuse tingib.

Eelmisest peakoosolekust kuni viimase peakoosolekuni, mis peeti Tallinnas 31. märtsil „Seltskondlikus majas“, on möödunud ainult aasta, kuid „Välise Eesti Ühingu“ tegevus on see aasta olnud suure tähendusega ja nii ütelda iseenese leidmise aasta. Iga organisatsioon, loodagu ta nii selgete ja kindlate sihtide ja tegevuse kavaga kui tahes, on esialgu siiski toores kirve-töö, seni kui elu ja teda juhtivad inimesed temale alles selle ilme annavad, mis tema lõplikuks määrajaks saab. Ka Välis-Eesti Ühingu tema ellukutsujate poolt väljatöötatud põhikirja ja kodukorra järgi oli palju teissugusem kui see „Välis-Eesti

Ühingu“, mis temast on saanud. Olles mõeldud ainult kitsama üksteist täiesti usaldava ringi organisatsioonina, pidi ta eeskätt taotlema majandusliku iseloomuga sihte. Tegelik töö ja elu sundis aga ühingu samm-sammult edasi minema ka uutele radadele, mida alul polnud mõeldud, omaks võtma ja mõistma uusi põhimõtteid ja arusaamisi, mida varem ei tuntud. Kitsast ühingu sai suurte rahvuskultuuriliste sihtide organisatsioon. Kui öeldakse, et elujõulised suudavad olla vaid need organisatsioonid, mis ei ole kunstlikult loodud, vaid n. n. loomulikult teel sündinud, siis ei suuda kujutella teist organisatsiooni, mis nii loomulikult teel oleks kasvanud ja arenenud kui Välis-Eesti Ühingu. Mõtte võttis üles käputäis oma kodumaad armastavaid välis- ja kodueestlasi. Nende kavatus leidis vastukaja üle kogu maailma asuvailt väliseestlasilt ja kodumaal kõige tõsisemate ja lugupeetumate kodanike poolt. Nii algas tema kasv ja kujunemine. Ning kui nüüd küsida, kes on loonud „Välis-Eesti Ühingu“ ja välis-eesti liikumise sellisena nagu ta on, siis teda pole loodud, vaid ta on kasvanud; ja kasvatanud on teda väliseestlased igast maailma nurgast. Ta on nende endi laps.

Nii seisib peakoosolek küsimuse ees, kas tunnustada õigeks ühingu suund ja kiita heaks tema senine töö rahvuskultuurilisel alal või nõuda tema pöördumist tagasi endistesse kitsastesse piiridesse.

Peakoosolek algas kell ½9 õhtul. Päävakorras oli rida ühingu ellu puutuvaid küsimusi. Avab „Välis-Eesti Ühingu“ esimees hr. Kristelstein. Kannab ette sisuka ülevaate ühingu tegevusest 1930. a. üt-

leb, et möödunud aasta on rikas loova töö poolest ja et tagajärgedega võib olla rahul. Annab ülevaate ühingu omavahelistest informatsiooni koosolekutest, kus referaatidega on esinenud hrad Meri, Uustal, Klemmer, Leiner, millest osavõtt elav ja mõttevahetusrikas. Mainib kõne- ja filmihommikut kino Bi-Ba-Bo ruumides, kus Kalamees demonstreeris oma filmi Austraalia eestlasist ja nende elust, mida saatis selgitava kõnega. Filmi-hommiku sissejuhatuse ütles juhatase liige hr. O. Jürgens. Suvel külastas kodumaad hulk väliseestlasi. Oodati alul tervet ekskursiooni, kuid see ei tulnud. Kohe laeva saabudes Tallinna sadamasse võttis väliseestlased vastu Välis-Eesti Ühingu juhatus, ja koos sõideti Kosele Ajakirjan. Kodusse, kus ühise kohvilaua juures südamlikult koos istuti. Ühingu abiesimees Kristelstein pidas koosviibimisel kõne kodumaale sõitnud väliseestlaste auks, millele vastas väliseestlane Lukk. Nii mõnigi koosviibijaist pühkis silmist liigutuspisara. Pääle selle teatas esimees oma aruandes, et on esitatud ka memorandum hr. riigivanemale, milles käsitatud ühingu sihte ja tegevust.

Ühingu esimees oma Riia sõidul korraldas väikese Riia eestlaste nõupidamise, kus elavalt vahetati mõtteid Läti eestlaskonna organiseerimise üle „Välis-Eesti Ühingu-se“. Möödunud Hõimupäeval ütles ühingu esimees Kristelstein „Estoonia“ kontsertsaalis peetaval aktusel tervitusi väliseestlasile, mis raadio kaudu maailmaruumi anti edasi. Arutati veel Välis-Eesti Almanaki väljaandmist, kus leiti, et Välis-Eesti Almanaki väljaandmist tuleb endisel kujul jätkata. Lõppeks teatas veel esimees, et on juhatase poolt ettepanek senist liikmemaksu Kr. 20.— aastas vähendada Kr. 5.— pääle aastas.

Pääle esimehe poolt ettekantud tegevuse ülevaate kannab kassapidaja laeKur Schneider ette kassa aruande 1930. aasta eest ja revisjoni komisjoni aruande.

1931. aasta eelarve juures tuleb arutusele ka liikmemaksu alandamise küsimus, mis jaatavalt otsustatakse. Hääletusel kujuneb uus liikmemaks järgmiselt: kodu-

maal 5 kr., välismaal 2 dollarit ja korrespondent-liikmed 1 kr.

Ühingu praeguste sihtide ja suuna kohta võtab sõna Poom. Toob ette need põhjused ja asjaolud, mis on ühingu senisel kujunemisel kaasa rääkinud ja olnud möödunudvad. Ühingu muutumisel rahvuskultuuriliseks organisatsiooniks on suur ja põhjanev tähendus. Peakosolek seda ära kuulates leidis, et ühingu praegune kuju ja suund on õieti kujunenud ja tuleb seda teed edasi minna, mida seni on käidud.

Seega kinnitas peakosolek õigeks selle suuna, mille ühingule eeskätt soovitanud just väliseestlased ja mida juhatus ka oma kolmeaastase töö kestes omaks võtnud. Et ühingu suuna muutmise seotud ka kodukorra muutmise küsimus, siis otsustati selleks moodustada kodukorra komisjon, kes oma töötulemuse järgmiseks peakosolekuks esitab.

Riismanni ettepanekul otsustati sisse seada eluaegse liikme instituut, kusjuures liikmemaks oleks ühekordne — 100 kr. Kiiduavalduste saatel ulatab ühingu liige hr. Rumberg 100 kr. juhatase lauale ja palub end eluaegseks liikmeks arvata. Tema eeskujule otsustab järgneda suur osa koosolevaist liikmeist.

Et juhatusel veel üks aasta tööd on ees enne kui ümbervalimised tulevad, siis tulevad valimistele ainult revisjonikomisjoni liikmed, kuhu valitakse hr. Vink, Loorenz ja Kimberg.

Peale huvitavaid ja elavaid läbirääkimisi lõpeb koosolek.

Seni on ühingule mitmelt poolt tehtud etteheiteid, et Välis-Eesti Ühing, tegutsedes küll rahvuskultuuri pinnal, püüab siiski ajada taga mingisuguseid kitsaid sihte, mis ühenduses ainult majanduslike küsimustega. Need kahtlused olid tingitud ühingu kokukorrast ja tema asutamisel avaldatud mõttemõlgutustest. Nüüd oli siis ühing ka nii-ütelda puhastustules, kus ametlikult õigeks kiideti suund, mille „Välis-Eesti Ühing“ oma kolmeaastase tegevuse kestes on omanud. Sellega on „Välis-Eesti Ühing“ ennast ka juba ametlikult kuulutanud rahvuskultuuriliseks organisatsiooniks, kelle ülesanded on: kultuurilised, sotsiaalsed



**Eesti lapsed mängivad seltsis neegri lastega.** See on harilik nähtus nüüdsel ajal New-Yorgis, et valged ja mustad lapsed mängivad päeva läbi koos. Pildil eestlane Paul Lepp oma lastega, kelle poolt on tehtud ka ülesvõte.

ja majanduslikud. Kultuuriline töö on esikohal, sotsiaalne sel määral, mil ta puudutab väliseestlasi, ja majanduslik nii palju kui see on tarviline Eesti saaduste levitamiseks ja turgude leidmiseks välismaal.

Ühtlasi kuulub ka „Välis-Eesti Ühingu“ tegevusvalda välispropaganda Eesti kaasuks, millele enamus suuremaid välis-

eestlaste organisatsioone on lubanud kaasa aidata.

See haruldane üksmeel ja asjalikkus, mistõttu peakoosolek tõeliseks töökoosolekuks kujunes, tõendab, et ollakse armastusega asja juures. See tagab „Välis-Eesti Ühingu“ edaspidisegi produktiivsuse ja tuleviku.

G. P.

## Väliseestlased, informeerige Kodu-Eestit!

Vaatamata sellele, et meie, väliseestlaste, arv on võrdlemisi piiratud, leidub siiski väliseestlasi igas riigis ja maanurgas.

Meie olukorras meil on moraalseks kohustuseks olla Kodu-Eestile ülemaailmseteks silmadeks ja kõrvadeks. Kui meie elukogemused ja teadmised võiksid kuidagi olla kasulikud Kodu-Eestile, siis peame neid jagama Kodu-Eestiga, saates vastavat informatsiooni Välis-Eesti Ühinguale Tallinnas.

Nii sageli õpime välismaailmas tundma näit. uusi leidusi tehnika ja töö alal, töös-

tuse ja kaubanduse meetodites, ühiskondlikus organisatsioonis ja seadusandluses, uusi tähiseid teaduse- või kunstimaailmas, ühe sõnaga kõike, mis tekib uut töös, majapidamises või vaimses elus. Eestlasi leidub välismaailmas igal tegevusväljal ja oma teadmisi ja kogemusi ka Eestile teatavaks tehes suudaksid nad oma isamaale saata palju kasu.

Näiteks Ameerikas pole vististi ainustki tööala, millel ei töötaks eestlasi. Siin on farmereid, karjakasvatajaid, vabrikante, ärimehi, töölisi igas tööstusliigis, õpetajaid



ja vaimulikke, tööühingute tegelasi, ohvit-  
sere, merimehi, leidureid ja reformeerijaid,  
poliitikamehi ja administraatoreid, maali-  
kunstnikke ja helikunstnikke kui ka tea-  
dusmehi. Eestlasi on töötamas õlitöös-  
tuse laboratooriumides, mõnedel on oma  
metallurgia-laboratooriumid, üks eestlane  
töötab lennukite plaanide väljatöötamise  
alal, üks töötab bioloogiliste katsete alal  
j. n. e.

Igal sellisel väliseestlasel on kogutud  
võõrsil suur hulk tähtsaid kogemusi oma  
töölalt. Need eestlaste kogutud teadmised  
peaksid ka osaltki tulema kasuks Kodu-  
Eestile.

Muidugi oleks kõige tähtsam kirjalik in-  
formatsioon, kuid siin peab arvestama seda,  
et see paljudele käib üle jõu. Siis võiks  
seda teha teatud aine kohta vastaval maal  
kirjanduse ja artiklite kogumisega ja nende  
saatmisega Välis-Eesti Ühingule. Vähe-  
malt võib koostada teatud huvitava või  
uudse aine kohta ilmunud kirjanduse ni-  
mestiku, mille järele asjast huvitatud ko-  
dumaal neid ise võiksid tellida. Otse ko-  
hustuslik peaks aga olema, et kui mõni

eestlane ükskõik mis keeles avaldab mõne  
töö, et ta siis sellest saadaks eksemplare ka  
kodumaale.

Teadagi, et suurtes riikides ilmub iga-  
sugust kirjandust nii rohkel arvul, et kõige  
olemasolu kodumaale teatavaks ei saa.  
Siin peaksid just väliseestlased olema ko-  
dumaale nendeks silmadeks, mis näevad  
kõike ja juhivad kodumaa tähelepanu sel-  
lele, mis võiks olla tulus ja tarviline. Näi-  
tena olgu toodud, et Am. Ühisriikide põl-  
lutöömisteerium üksi kirjastab rohkem  
põllumajandusteaduslike teoseid kui kõikide  
teiste riikide ministeeriumid kokku. Amet-  
likke väljaandeid antakse teistele riikidele  
tutvumiseks saatmiseks isegi tasuta ja nii  
mõnigi väliseestlane võiks koguda kodu-  
maale saatmiseks terve raamatukogu.

Väliseestlased, kui mitte teisiti, siis sel  
teel suudate ikkagi saata oma kodumaale  
suurt kasu, täita lapse kohust oma kasva-  
tajate vanemate vastu.

Väliseestlane.

P. S. Paluksin ka teisi lehti seda üles-  
kutset ära tuua, et see üleskutse ulatuks  
võimalikult iga väliseestlase kätte.

---

Vastutav toimetaja Ed. Riisman.

Tegev toimetaja J. Jaik.

Toimetus: V. Ernits, J. Jaik, G. Poom.

Väljaandja Välis-Eesti Ühing, Tallinnas, V. Posti 7, notar J. Kristelsteini kontor. Postkast 100.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk tän. 2. 1931.